

SUUPOHJAN
ELINKEINOTOIMEN KUNTAYHTYMÄ

SUUPOHJAN SEUDUN KOTOUTTAMISOHJELMA 2018

SISÄLTÖ

JOHDANTO	4
LAKI MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMISEN EDISTÄMISESTÄ.....	4
ALUEELLISEN KOTOUTTAMISOHJELMAN LAATIMINEN	5
KOTOUTUMISTA EDISTETÄÄN YHTEISTYÖSSÄ.....	6
MAAHANMUUTTAJIEN NYKYTILANNE.....	7
YLEISKUVAUS SUOMESSA JA ETELÄ-POHJANMAALLA.....	7
TILANNE SUUPOHJASSA	8
SUUPOHJAN SEUDUN KOTOUTTAMISOHJELMAN TAVOITTEET	9
TULKKAUS JA KÄÄNTÄMINEN	12
PALVELUT	14
VIRANOMAISPALVELUT	14
KUNNALLISPALVELUT	17
MAAHANMUUTTAJIEN ALKUKARTOITUS JA OHJAUS.....	28
ALKUKARTOITUKSEN TEKEMINEN	29
KOTOUTUMISSUUNNITELMA	29
SUOMEN KIELEN KOULUTUKSEN JÄRJESTÄMINEN	30
ETNINEN TASA-ARVO, SYRJINNÄN EHKÄISY	31
MAAHANMUUTTAJIA JA KANSAINVÄLISTYMISTÄ KOSKEVAT HANKKEET SUUPOHJASSA ..	33
MAAHANMUUTTOSTRATEGIA.....	33
TERVETULOA KOTIIN SUUPOHJAAN! - HANKE	33
KOTI SUUPOHJASSA - HANKE	33
KULTUURIKYLPI – HANKE.....	34
TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT	35
KEHITYSEHDOTUKSET	35
OHJELMAN SEURANTA JA PÄIVITYS	38
KÄSITTEET	39
KOTOUTTAMISTYÖHÖN LIITTYVÄT KÄSITTEET	39

MAAHANMUUTTOAIHEINEN SANASTO	40
KIRJALLISUUSLUETTELO	45

JOHDANTO

”Puhuttaessa maahanmuuttajien kotoutumisesta on erittäin ongelmallista, miltä tasolta ja mistä suunnasta sitä tarkastellaan. Lisäksi voi aiheellisesti esittää lisäkysymyksen, mitä integroitumisella tarkoitetaan tai mihin integroitumista pidetään suotavana. Toisaalta voi kyseenalaistaa sen, onko valtaväestö täysin integroitunut kyseessä olevaan yhteiskuntaan. Kysymystä, onko ensimmäisen polven maahanmuuttajien mahdollista integroitua uuteen yhteiskuntaan vai onko se mahdollista vasta toisen polven maahanmuuttajille, on paljon pohdiskeltu. ”Ensimmäisen polven maahanmuuttaja” on henkilö, joka muuttaa maasta toiseen. Mutta onko olemassa ”toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajia”, koska maahanmuuttajien uudessa asuinmaassa syntyneet lapset eivät ole tarkasti ottaen maahanmuuttajia. Kun erottelu tehdään kantaväestön ja maahanmuuttajien jälkeläisten välillä, väitetään, että maahanmuuttajat pysyvät maahanmuuttajina sukupolvesta toiseen.”¹

Maahanmuuttajien määrä Suomessa on kasvanut viime vuosikymmenen aikana. Vuonna 2015 ulkomaalaistaustaisia syntyperäluokituksen mukaan asui Suomessa n. 339 000². Ulkomaalaistaustaisten osuus Suomen väestöstä on kasvanut 0,8 prosentista 6,2 prosenttiin vuosien 1990–2015 aikana. Maahanmuuttaja-asioita hoitavat Suomessa useat eri viranomaiset. Yleisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisesta on kunnilla.

LAKI MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMISEN EDISTÄMISESTÄ

Kotouttaminen on maahanmuuttajien sopeuttamista elämään ja toimimaan osana uuden kotimaansa yhteiskuntaa. Se sisältää yleensä valtiovallan aktiivisia toimia, kuten maan kielen opetusta ja aktiivisia työllistämistoimia. Kotouttamisen tarkoituksena on luoda maahanmuuttajalle mahdollisimman nopeasti itsenäisen ja tasavertaisen kansalaisuuden vaatimat valmiudet.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikkahakijoiden vastaanotosta astui voimaan 1.5.1999 (Laki 493/1999).³ Kotoutumislaki (1386/2010) uudistui 1.9.2011 alkaen. Lain tarkoitus on, että edistetään

¹ Huttunen, L. (2002): Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäntarinoissa. Helsinki. SKS

² Ulkomaalaisten määrä tilastokeskus v.2015 <http://tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html>

³ Euroopassa on ensimmäinen kotoutumislaki

maahanmuuttajan mahdollisuuksia aktiiviseen osallistumiseen, tuetaan tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, myönteistä vuorovaikutusta.⁴

Maahanmuuttajien kotouttaminen, kotouttamisohjelma, -suunnitelma ja -tuki ovat kotouttamislain mukanaan tuomia elementtejä. Niillä pyritään maahanmuuttajille tarkoitettujen palvelujen tehostamiseen sekä maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseen.

Laki koskee ulkomailta muuttaneita henkilöitä, joilla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Heidät on siis merkitty väestötietojärjestelmään Suomessa pysyvästi asuviksi.

ALUEELLISEN KOTOUTTAMISOHJELMAN LAATIMINEN

Suupohja seudun kunnat ja Suupohjan elinkeinotoimen kuntayhtymä päättivät valmistella vuonna 2012 alueellisen, koko seutua palvelevan kotouttamisohjelman. Laki määrittelee kunnan velvollisuudeksi kotouttamisohjelman laatimisen. Kunnan on laadittava kotouttamisohjelma, joka sisältää suunnitelman kotouttamista edistävästä ja tukevista toimenpiteistä, palveluista, yhteistyöstä ja vastuista, sekä maahanmuuttajien tarpeiden huomioon ottamisesta muita yhteiskunnan palveluja ja toimenpiteitä suunniteltaessa ja järjestettäessä. Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja jota tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa.⁵ Valtion korvauksen saaminen edellyttää, että kunnilla on laadittu ja päivitetty kotouttamisohjelma.

Kotouttamisohjelma ei ole kuntien kotoutumisen toimintakertomus, eikä myöskään ohjeistus työntekijälle. Tämä kotouttamisohjelma täydentää nykyistä ohjelmaa ja strategiaa sekä korvaa mahdolliset puutteet. Yhteiskunnan monikulttuuristuminen ja maahanmuuttajien määrän kasvu lisäävät viranomaisten ja muiden palveluntuottajien kohtaamien maahanmuuttaja-asiakkaiden määrää. Kohtaamiset vaativat työntekijän oman ammattitaidon lisäksi jotain muutakin. Kotouttamisohjelman tavoitteena on löytää kohtaamisen hyviä käytäntöjä.

⁴ Kotoutumislaki (1386/2010)

⁵ Kotoutumislaki (1386/2010)

KOTOUTUMISTA EDISTETÄÄN YHTEISTYÖSSÄ

Maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen edellyttää tiivistä yhteistyötä eri hallinnonalojen ja -tasojen välillä niin valtakunnallisella, alueellisella kuin paikallisellakin tasolla. Maahanmuuttajien kotouttamiseen osallistuu sekä julkisen sektorin että kansalaisyhteiskunnan toimijoita.

Maahanmuuttajien kotoutumisen edistämisestä omilla hallinnonaloillaan vastaavat:

- Sisäministeriö
- Opetus- ja kulttuuriministeriö
- Sosiaali- ja terveysministeriö
- Oikeusministeriö
- Ulkoasiainministeriö
- Maahanmuuttovirasto
- Opetushallitus
- Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO)
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

MAAHANMUUTTAJIEN NYKYTILANNE

YLEISKUVAUS SUOMESSA JA ETELÄ-POHJANMAALLA

Suomi on hyvin tuore maahanmuuttomaa. Muihin Euroopan valtioihin verrattuna ulkomaalaisten osuus Suomen väestöstä on aina ollut varsin pieni. Suurimman osan historiastaan Suomi on ollut maa, josta on lähdetty siirtolaisina maailmalle, se on siis kokenut muuttotappiota. Vasta vuonna 1981 muuttoliikkeen suunta kääntyi, ja Suomeen alkoi tulla enemmän ihmisiä kuin täältä lähti. Ulkomaan kansalaisten määrä kasvoi yli 20 000 henkeen vasta 1980-luvun lopulla. Ensimmäinen varsinainen ulkomaalaisten muuttoaalto koettiin vasta vuonna 1990, kun inkeriläisille⁶ myönnettiin paluumuuttajan⁷ asema.

Etelä-Pohjanmaa on suhteellisesti mitattuna kaikista maakunnista suomenkielisin. Vuoden 2016 lopulla suomea äidinkielenään puhui 97,7 prosenttia väestöstä. Vieraskielisiä eli muita kuin Suomen virallisia kieliä äidinkielenään puhuvia oli väestöstä 2 prosenttia (3 879). Suurimmat vieraskieliset ryhmät maakunnassa olivat vironkieliset (19,9 % vieraskielisistä) ja venäjänkieliset (19,7 %). Myös koko maassa vuoden 2016 lopulla suurimmat vieraskielisten kieliryhmät olivat viron- ja venäjänkieliset. Kolmanneksi suurin vieras kieli oli arabia, jota kuitenkin Etelä-Pohjanmaalla puhuu vain 2,2 prosenttia vieraskielisistä. Muita suuria kieliryhmiä maakunnassa olivat unkari (7,6 % vieraskielisistä), thai (5,5 %) sekä englanti (4,6 %).

Etelä-Pohjanmaalla asui vuoden 2016 lopulla 3 180 ulkomaan kansalaista, eli 1,7 prosenttia koko maakunnan väestöstä oli ulkomaalaisia. Osuus oli kaikista maakunnista pienin, koko maan väestön osuuden ollessa 4,4 prosenttia. Ulkomaan kansalaisten suurimmat ryhmät maakunnassa olivat virolaiset (23,7 % ulkomaalaisista) ja venäläiset (11,0 %). Muita suuria kansalaisryhmiä olivat esimerkiksi unkarilaiset (8,1 % ulkomaalaisista), thaimaalaiset (5,8 %) sekä ruotsalaiset (5,5 %). Eniten ulkomaalaisia oli Euroopan alueelta (74,3 % ulkomaalaisista), Aasiasta (17,9 %) sekä Afrikasta (4,0 %).⁸

⁶ Presidentti Mauno Koivisto antoi keväällä 1990 julkisuudessa lausunnon, jossa hän totesi, että inkerinsuomalaisia voidaan pitää paluumuuttajina. Lausunnon perusteella tehtiin virkamiespäätöksiä, joiden pohjalta varsinainen paluumuutto käynnistyi.

⁷ Paluumuuttaja: Ulkosuomalainen, joka palaa Suomeen. Suomessa käsitettä sovelletaan entisiin ja nykyisiin Suomen kansalaisiin sekä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleviin henkilöihin kuten inkerinsuomalaisiin, joilla on suomalainen syntyperä. Viimeksi mainitut ovat kansallisuudeltaan, mutta eivät kansalaisuudeltaan suomalaisia.

⁸ http://www.epliiitto.fi/kieli_ja_kansalaisuus

TILANNE SUUPOHJASSA

Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva Suupohjan seutukunta muodostuu Kauhajoen kaupungista sekä Isojoen, Karijoen, ja Teuvan kunnista.

Seudun väestö vuoden 2016 lopussa oli 22 563. Väestöstä oli 56,7 % työikäisiä. Keskimäärin työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 10,5 %. Avoimia työpaikkoja ilmeni eniten teollisuustöissä ja terveydenhoito- sekä sosiaalialalla. Ulkomaan kansalaisten määrä oli 448 henkilöä eli 1,98 % väestöstä (31.12.2016). Viiden vuoden aikana maahanmuuttajataustaisten määrä on kasvanut yhdellä prosentilla. Kansallisuuksista vahvimmin olivat edustettuina unkari, venäjä, viro ja ukraina.

⁹ Maakunta/ Kunta	vieraskieliset yhteensä	ruotsi	venäjä	viro	vietnam	turkki	puola	ukraina	unkari	latvia
Etelä- Pohjanmaa	3879	557	764	772	69	144	138	159	295	38
Isojoki	61	21		23				10		18
Karijoki	16	23								
Kauhajoki	306	37	29	51	22	13	16	23	98	
Teuva	65	43		18						

⁹ Väestö kielen mukaan (yli 10 kuntalaista) 31.12.2016

SUUPOHJAN SEUDUN KOTOUTTAMISOHJELMAN TAVOITTEET

Kotouttamisohjelman laatimisen prosessi on yhtä tärkeä kuin sen tulos. Kun kotouttamisohjelma laaditaan tai sitä tarkennetaan on hyvä täsmentää se, millaisessa toimintaympäristössä kunnan toimintaa suunnitellaan. Millaisia maahanmuuttajia kunnissa asuu? Mitkä ikä- ja kansalaisuusryhmät kunnassa korostuvat? Millaiset maahantuloperusteet ovat ajatellen sitä, että kotoutumislaki koskee myös lyhyen aikaa maassa-asuvia, esimerkiksi opiskelijoita ja työntekijöitä?

Maahanmuuttopoliittisen ohjelman linjauksia ovat muun muassa kotoutumisen kaksisuuntaisuus ja siihen liittyen se, että kotoutuminen otetaan huomioon läpivirtauksena eri valtakunnallisissa ohjelmissa ja strategioissa ja eri osa-alueet sisällyttävät laatukriteereihin kotoutumisen edistämisen. Merkittävänä sektoreina pidetään asumista, koulutusta, päivähoitoa ja muita sosiaalipalveluja ja terveydenhuolto sekä työvoimapalveluja. Kunnat ja muut paikallisen tason toimijat tarvitsevatkin uudessa tilanteessa aiempaa enemmän ohjausta ja tietoa kotoutumisen edistämisessä.

Kunnat järjestävät kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluja maahanmuuttajille. Lainsäädäntö ohjaa kuntien toimintaa, mutta ei anna esimerkiksi kotouttamisohjelmiin tiukkoja rajoja. Eri kunnissa maahanmuuttoasioiden koordinointi voi olla hyvin eritasoista.

Kuntien tehtävänä on järjestää yhdessä muiden toimijoiden kanssa kotouttamista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluita maahanmuuttajille.

Kotouttamislain, maahanmuuttostrategian sekä Suupohjan alueella jo tehdyn maahanmuuttotyön, maahanmuuttajien tyytyväisyyskyselyn ja haastatteluiden perusteella *Suupohjan seudun kotouttamisohjelman tavoitteena on:*

- Suupohjan seudulle tuleva maahanmuuttaja ja hänen perheensä kokevat itsensä tervetulleeksi
- antaa kokonaiskuva siitä, mitä Suomeen kotouttaminen tarkoittaa
- selvittää Suupohjan alueella asuvien maahanmuuttajien lukumäärä ja alkuperä
- helpottaa toimijoiden välistä yhteistyötä kuvaamalla heidän omaa osuuttansa prosessissa sekä tarjoamalla yhteystiedot käytettäväksi
- palveluiden asiakaslähtöisyys ja saavutettavuus sekä prosessien toimivuus ja tehokkuus

Ohjelma sisältää myös:

- ohjauksen työperäisten maahanmuuttajien kielitaidon kehittämisestä
- suunnitelman lasten ja nuorten kotoutumisen sekä sosiaalisen vahvistamisen edistämisestä

- konseptin työvoiman ulkopuolella olevien ryhmien kotoutumisen ja sosiaalisen vahvistamisen edistämisestä
- suunnitelman seudun kotouttamisohjelman seurannasta ja ajan tasalla pitämisestä¹⁰

Kotouttamisohjelmassa kuvataan:

- hyvien etnisten suhteiden edistämistä ja kulttuurien välisen vuoropuhelun ylläpitämistä
- kotoutumistyön tehtävät ja niistä vastaavat tahot

Jo olemassa olevan kotouttamis- ja maahanmuuttotyön rinnalta löytyy tarpeita, joihin vastataan riittämättömästi tai joita ei lainkaan hoideta. Tarpeet vaihtelevat eri maahanmuuttajaryhmien välillä. Ensin on kuitenkin mainittava muutamia yleisiä tarpeita.

Alueellisen kotouttamistyön tarpeet:

- jatkuva maahanmuuttotyön koordinointi
- seudun maahanmuuttotyön monialainen yhteistyöelin
- kansainvälisyyskeskus, joka palvelee sekä toimijoita että maahanmuuttajia, ja jakaa opiskelua, työtä, vapaa-ajantoimintaa koskevaa tietoa
- maahanmuuttotyön yhteistyöelimiä tai verkostoja eri ammattiryhmissä (esim. seudun seurakuntien tai jalkapalloyhdistyksien välillä)
- jatkuva tasa-arvo, yhdenvertaisuutta ja suvaitsevaisuutta edistävä työ
- monikulttuurisia kohtauspaiikkoja ja tilaisuuksia
- enemmän maahanmuuttoyhdistyksiä
- poliittisesti ja yhteiskunnallisesti aktiivisia maahanmuuttajakuntalaisia
- kaikilla aloilla ja monissa eri ammateissa toimivia maahanmuuttajia

Yllä mainitut yleiset tarpeet ovat sellaisia, joita on tähän mennessä kehitetty hankkeiden kautta. Maahanmuuttajien tulisi myös itse hoitaa lopuksi asioita. Seudulla pitäisi olla **pysyvää toimintaa kotouttamistyön johtamisessa ja kehittämisessä jatkossa.**

Yleisten tarpeiden lisäksi muutamien *eri maahanmuuttajakategorioiden erikoistarpeet:*

Työperäisille maahanmuuttajille:

¹⁰ Kotoutumislaki (1386/2010) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>

- mahdollisuus keskustella työtä koskevista kysymyksistä puolueettoman osapuolen kanssa
- työpaikalla työaikana tapahtuva kielenopetus, tai enemmän mahdollisuuksia kielitaidon kehittämiseen
- vapaa-ajantoimintaa
- paikallisväestön hyväksyntä ja mahdolliselle perheelle ystävällinen ympäristö

Perhesiteiden perusteella tulleille maahanmuuttajille:

- apua työn tai kurssitoiminnan löytämiseksi
- oikeatasoista suomenopetusta mahdollisimman lähellä asuinpaikkaa
- ryhmätapaamisia samassa tilanteessa oleville maahanmuuttajille
- integroitumista paikallisiin toimintaryhmiin, tuki tässä prosessissa
- maahanmuuttajayhdistyksiä
- vapaa-ajantoimintaa
- mentoritoimintaa kouluissa

Ulkomaisille opiskelijoille:

- englannin kieleen pohjautuvaa suomen kielen opetusta
- mahdollisuus osallistua vapaaehtoisjärjestöissä suositusten ja kokemusten hankkimiseksi
- vapaa-ajantoimintaa yhdessä suomalaisten nuorten kanssa
- apua osa-aika- ja kesätyön hankkimiseksi
- kannustusta Suomessa työskentelyyn valmistumisen jälkeen

Kotouttamisohjelman pitää ottaa huomioon, että maahanmuuttajat eivät ole homogeeninen ryhmä. Kaikilla maahanmuuttajilla on erilaiset tarpeet, heitä on käsiteltävä yksilöinä.

Erityistapaus voi olla mm. vammaisuus. Vammainen maahanmuuttaja voi tarvita myös erityispalveluita vamman tai sairauden vuoksi. Kunnan velvollisuus on laatia palvelu tai muu vastaava suunnitelma jokaiselle henkilölle tarvittavien palvelujen tai tukitoimien selvittämiseksi.

TULKKAUS JA KÄÄNTÄMINEN

Viranomaisen on huolehdittava asian tulkkauksesta tai kääntämisestä, jos maahanmuuttaja ei osaa viranomaisen käyttämää suomen tai ruotsin kieltä¹¹. Valtioneuvoston päätöksen¹² mukaan valtio korvaa kunnille vain pakolaisten tulkkauksen kustannukset.

Tulkkaus- ja käännöspalvelut ovat suomea tai ruotsia taitamattomille maahanmuuttajille edellytyksenä suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutumisessa, tarjottavien sivistys-, sosiaali- ja terveys- sekä vapaa-ajan palveluiden tasa-arvoisessa käyttämisessä sekä viranomaisasioinnissa. Asioimistilanteessa tulkkaus- ja käännöspalveluilla on usein ratkaiseva merkitys sekä viranomaisen että asiakkaan oikeusturvan toteutumisessa.

Tulkkauksella varmistetaan, että päätökset tehdään oikein perusteiden. Asia voidaan tulkitä tai kääntää sellaiselle kielelle, jota maahanmuuttajan voidaan todeta asian laatuun nähden riittävästi ymmärtävän. Ohjelman tavoitteena on, että maahanmuuttaja sekä virkailija tulevat ymmärretyksi ja saavat tarvitsemaansa tietoa tulkin välityksellä tai sellaisella kielellä, jota hän ymmärtää.

OHJEITA VIRANOMAISILLE:

- Tilaa tulkki ajoissa ja sovi työn ehdoista. Viranomainen voi tilata tulkin, vaikka asiakas ei sitä vaatisi.
- Käytä ainoastaan puolueetonta ammattitulkkia. Kerro tulkkille etukäteen, mistä asiasta on kyse, sillä aiheeseen tutustuminen nopeuttaa tulkkausta.
- Noudata sovittua aikataulua ja pidä taukoja, jos tulkkaus kestää kauan.
- Varmista, kenen pitää maksaa tulkkauksesta.

Tulkit ovat ammattitaitoisia, toimivat puolueettomasti ja heitä sitoo ehdoton vaitiolovelvollisuus. Viranomaisella on kuitenkin tulkkia tai kääntäjää tilatessaan vastuu laadukkaiden ja ammatillisten palveluiden hankkimisesta. Ystävää, sukulaista tai lasta ei missään nimessä saa käyttää tulkkina, puhuivatpa he suomea kuinka hyvin tahansa¹³. Asioimistulkin on hallittava tulkkaustekniikat ja työkielet, tunnettava laajasti erikoisalojen (mm. terveydenhuollon, työhallinnon ja oikeuden) sanastoa sekä noudatettava ammattinsa eettisiä ja juridisia periaatteita. Tulkki ei ota

¹¹ Kotoutumislaki (1386/2010) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>

¹² Valtioneuvoston päätös (512/1999) <http://www.edilex.fi/saadokset/smur/19990512>

¹³ Ulkomaalaislaki (301/2004)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ulkomaalaislaki>

vastaan toimeksiantoa, johon hänellä ei ole tarpeellista pätevyyttä tai jossa hän on jäävi. Tulkki pyrkii kattavaan tulkkaukseen, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta. Tulkki pysyttelee puolueettomana ja ulkopuolisena, eikä anna henkilökohtaisten asenteidensa tai mielipiteidensä vaikuttaa työhönsä. Tulkki ei toimi tulkkaustilanteessa tulkattavien avustajana tai asiamiehenä.

Tulkkaus voi tapahtua myös etätulkkauksena, joita ovat puhelintulkkaus ja videotulkkaus. Etätulkkaus sopii erityisesti silloin, kun tulkkia tarvitaan nopeasti ja etäisyydet ovat pitkät ja tulkattavat asiat selkeitä, luonteeltaan informatiivisia. Kriisiytyneisiin tilanteisiin ja mielenterveystulkkauksiin se ei sovi.

Tulkki kannattaa varata hyvissä ajoin ja tulkin varaa se työntekijä, joka tulkkia tarvitsee, *ei maahanmuuttaja itse*.¹⁴ Tulkki tilataan Pohjanmaan tai Pirkanmaan tulkkikeskuksesta.

ILMOITA TULKKIVÄLITTÄJÄLLE SEURAAVAT
TIEDOT:

- tulkkauskieli
- tulkkauspäivämäärä
- kellonaika mistä – mihin
- tilaajan nimi ja puhelinnumero
- tulkkauspaikka
- asiakkaan nimi
- nais/miestulkki
- tulkkauksen aihe
- asiakkaan status
- laskutusosoite

¹⁴ Viranomainen tai muu taho, joka tarvitsee tulkkia, maksaa ensisijaisesti itse tulkin käyttöön liittyvät kustannukset. Kustannukset maksetaan esimerkiksi organisaation omista asiantuntijapalkkioista tai erikseen tulkkausta ja käännöstyötä varten perustetulta momentilta.

PALVELUT

VIRANOMAISPALVELUT

Tässä luvussa kuvataan suoraan valtioon ja kotouttamislakiin liittyviä kotouttamispalveluja.

Seinäjoen **Maistraatti** palvelee Suupohjan seudun maahanmuuttajia mm. rekisteröimällä maahanmuuttajan asuinpaikan hänen saatuaan kotikunnan. Oleskelulupa ja mahdollinen passi on esitettävä paikan päällä, avioliittotodistus ja mahdolliset lasten syntymätodistukset ja niihin liittyvät apostillet on myös otettava mukaan.

Maahanmuuttovirasto myöntää oleskelulupia Suomeen tuleville ulkomaalaisille kuten opiskelijoille, työntekijöille, elinkeinonharjoittajille, paluumuuttajille ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten perheenjäsenille. Se rekisteröi EU-kansalaisten oleskeluoikeuden ja myöntää heidän perheenjäsenilleen oleskelukortin. Migri käsittelee turvapaikkahakemukset puhuttelusta päätöksentekoon, ohjaa ja suunnittelee turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton käytännön toimintaa, myöntää muukalaispasseja ja pakolaisen matkustusasiakirjoja, päättää käännättämisestä ja karkottamisesta. Se vastaa kansalaisuushakemuksista, -ilmoituksista ja kansalaisuusaseman määrittämisestä, sekä ulkomaalaisrekisterin ylläpidosta. Migri tuottaa tietopalveluita niin kansainvälisiin tarpeisiin kuin kotimaan päättäjille ja viranomaisille, sekä osallistuu omaa toiminta-aluettaan koskevaan kansainväliseen yhteistyöhön.

Kansaneläkelaitos **KELA** hoitaa Suomessa asuvien sosiaaliturvaa. Oikeus Suomen sosiaaliturvaan riippuu osaksi oleskeluajan pituudesta ja osaksi sen syistä. Maahanmuuttaja hakee yleensä oikeutta päästä asumisperusteisen sosiaaliturvan piiriin, kun oleskelulupa tai oleskeluoikeus on myönnetty, maistraatille on tehty ilmoitus ja hakemus/päätös suomalaisesta henkilötunnuksesta tehty/saatu. Hakemus Suomen sosiaaliturvan piiriin pääsemisestä tehdään Kelan lomakkeella Y77. Suomen sosiaaliturvan piiriin kuuluvat saavat Kela-kortin. Kansaneläkelaitos ratkaisee onko hakijalla oikeus asumisperusteiseen sosiaaliturvaan Suomessa. Vakuuttamiseen vaikuttavat mm. muuttaako maahanmuuttaja Suomeen vakinaisesti vai tilapäisesti, mitkä ovat perhesuhteet, onko maahanmuuttaja työntekijä, työnhakija, opiskelija jne. Vakituisen asumisen kriteerit ovat myös hyvin vaihtelevia. Henkilö katsotaan vakituisesti asuvaksi mm. seuraavista syistä: paluumuutto, vähintään kahden vuoden työskentely Suomessa, avioliitto tai muu läheinen suhde Suomessa vakinaisesti asuvaan henkilöön. Henkilölle edellytetään myönnettävän vähintään vuoden oleskelulupa, jos hän on muuttanut EU:n ulkopuolella olevasta maasta. EU-kansalaisten on myös näytettävä EU-kansalaisen rekisteröintitodistus.

Tilapäisesti Suomeen muuttava henkilö ei ole oikeutettu Kelan sosiaaliturvaetuksiin. Esimerkiksi opiskelijan katsotaan muuttavan tilapäisesti Suomeen, mikäli hänellä on oman maansa myöntämä eurooppalainen sairaanhoitokortti.

Tilapäisesti Suomessa työskentelevä (4 kuukaudesta – 2 vuoteen), työehdot täyttävä henkilö on oikeutettu Suomen sosiaaliturvaan, josta KELA tekee päätöksen. EU- ja ETA-maista tai Sveitsistä tulevien työntekijöiden perheenjäsenet voivat saada sairaanhoitoa, lapsilisää ja lasten kotihoidontukea, vaikka he eivät itse asuisi Suomessa tai heidän asumisensa olisi tilapäistä. EU-sääntöjä sovellettaessa pääperiaatteena on, että perheeseen kuuluva työntekijä saa sosiaaliturvan työskentelymaasta tämän maan lakien mukaisesti. Myös työntekijän lapsista maksettavien perhe-etuuksien saaminen on sidottu tähän työskentelyvaltioon. Oikeus perhe-etuuksiin perustuu siis ensisijaisesti lapsen vanhemman tai muun huoltajan työskentelyyn tietyssä maassa, ja vasta toissijaisesti lapsen asumiseen tietyssä maassa. Perhe-etuuksista ensisijaisesti vastaava valtio maksaa oman lainsäädäntönsä mukaiset perhe-etuudet täysimääräisinä. Jos toissijaisen valtion perhe-etuuksien kokonaismäärä on näitä suurempi, toissijainen valtio maksaa täydennyksenä etuuksien erotuksen. Kansaneläkelaitos vastaa kotouttamistukena maksettavan työmarkkinatuen maksamisesta maahanmuuttajille. Kaikille maahanmuuttajille, joille on tehty kotouttamissuunnitelma, maksetaan työttömyysajan tuet kotouttamistukena kolmen ensimmäinen maassaolovuoden aikana. Muita Kelan maksamia sosiaaliturvaetuuksia (esim. perhe-etuuksia, sairaus- ja vammaisetuuksia, työttömyys-, opinto- ja asumistukietuuksia) maahanmuuttajat hakevat vakuuttamispäätöksen jälkeen kuten valtaväestökin.

Työ- ja elinkeinotoimisto vastaa maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista edistävistä ja tukevista työvoimapalveluista ja muista toimenpiteistä työttömäksi rekisteröityneelle tai tietyin edellytyksin työnhakijaksi ilmoittautuneille maahanmuuttajille. Toimisto vastaa työttömien maahanmuuttaja-asiakkaidensa kotouttamissuunnitelmien laatimisesta yhdessä seudun sosiaalitoimistojen kanssa. Suunnitelmassa päätetään, mitä toimenpiteitä olisi käytettävä, jotta maahanmuuttajaa autettaisiin kotoutumaan Suomen yhteiskuntaan ja työelämään. Maahanmuuttaja saa kolmen vuoden ajan kotoutumistukea, opiskelumahdollisuuksia, käytännön harjoittelua sekä muita toimenpiteitä. Tämän jakson aikana selvitetään myös, miten toisessa maassa hankittu ammatti tai tutkinto voidaan saada vastaamaan Suomen työelämän asettamia vaatimuksia sekä mahdollisen lisäkoulutuksen tarvetta. Kotouttamissuunnitelman toteutumista seurataan koko kotoutumisajan ja sitä tarkistetaan tarpeen vaatiessa. Suunnitelmassa sovitaan konkreettisesti, mitä maahanmuuttajan on itse tehtävä ja mitkä toimenpiteet ovat viranomaisten vastuulla. Kaikki osapuolet sitoutuvat noudattamaan sopimuksessa määriteltyjä asioita.¹⁵

Kotoutumistuki on maahanmuuttajalle kotoutumissuunnitelman mukaisiin toimenpiteisiin osallistumisen aikaisen elintaso turvaamiseksi tarkoitettu tuki. Kotoutumistuki määräytyy samoin perustein ja on samansuuruinen kuin

¹⁵Rauhanen & Martikainen (2006): Maahanmuuttajaprojektit: hankkeet ja hyvät käytännöt Väestöliitto
<http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/baddcc912509884e6013b881dc848746/1351514369/application/pdf/491241/Maahanmuuttajaprojektit.pdf>

tavallinen työmarkkinatuki. Kotoutumistukea maksetaan pääsääntöisesti kolmen ensimmäisen Suomessa asumisvuoden ajan. Pakolaisille kotoutumisaika voi olla myös 4-5 vuotta.

Kotoutumiskoulutusta järjestetään oppivelvollisuusiän ylittäneelle maahanmuuttajalle pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena. Kotoutumiskoulutus voidaan toteuttaa myös omaehtoisena opiskeluna. ELY-keskus vastaa työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena toteutettavan kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä toimialueellaan. TE-toimisto ohjaa maahanmuuttajan kotoutumiskoulutukseen tai hakeutumaan omaehtoisen opiskeluun. Kunta voi sekä järjestää kotoutumiskoulutusta että ohjata maahanmuuttajan hakemaan joko järjestämäänsä kotoutumiskoulutukseen tai muun toimijan järjestämään omaehtoiseen opiskeluun.

KUNNALLISPALVELUT

Tässä luvussa kuvataan kuntien toteuttamia kotouttamislaissa edellytettyjä palveluja.

Maahanmuuttajat eivät ole yhtenäinen ryhmä. Kulttuurierot voi olla valtavia samankin kieliryhmän sisällä. Kulttuuritietouteen liittyy monta tekijää. Näitä ovat muun muassa kulttuurien tavat, arvot, avioliitto ja perhekäsitykset, seksuaalisuuteen liittyvät tavat, naisen ja miehen roolit, lasten kasvatus, vanhuksen asema sekä arkielämä. Arkielämässä kulttuuri näkyy päivittäisissä toimissa, joita ovat esimerkiksi päivärytmi, peseytyminen ja pukeutuminen sekä ruuan valmistus. Tietämättömyys näistä asioista voi aiheuttaa ristiriitoja asiakkaiden palvelussa.¹⁶

Työskenneltäessä toisesta kulttuurista muuttaneen asiakkaan kanssa, auttajan täytyy ymmärtää omat etnosentriset käsityksensä sekä myös toisiin kulttuureihin kohdistuvat ennakkoluulonsa ja stereotypiansa. Kohdattaessa vieraasta kulttuurista tuleva henkilö, täytyy muistaa ottaa huomioon asiakkaan yksilöllisyys.¹⁷

Selkokielellä tarkoitetaan kieltä, joka on sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi mukautettua kieltä niitä ihmisiä varten, joilla on vaikeuksia lukemisessa, ymmärtämisessä tai molemmissa.

- Mieti mitä haluat sanoa ja kenelle, jätä kaikki ylimääräinen pois!
- Käytä tuttuja sanoja!
- Varo kielikuvia, abstrakteja termejä sekä suuria lukuja.
- Käytä yksinkertaisia lyhyitä lauseita, ja vältä passiivimuotoa aina, kun se on mahdollista!
- Käytä suoraa sanajärjestystä!
- Anna esimerkkejä!

¹⁶ Taavela, R. (1999): Maahanmuuttajien palvelujen laatu Suomen perusterveydenhuollossa, Väitöskirja, Kuopio

¹⁷ Alitolppa-Niitamo, A.(1993): Kun kulttuurit kohtaavat, Helsinki

TERVEYDENHUOLTO

Maahanmuuttajille tarjotaan sosiaali- ja terveyspalveluja samoin edellytyksin kuin seudun muillekin asukkaille. Maahanmuuttajien oikeuksia määrittävät kielilaki, kansanterveyslaki, mielenterveyslaki, erikoissairaanhoidolaki, tartuntatautilaki, terveydenhoitolaki sekä laki potilaan asemasta ja oikeuksista.

Maahanmuuttajat voivat kokea ja määritellä terveyttä eri tavalla kuin kantaväestö. Kuitenkin eri maahanmuuttajaryhmien välillä on suuria eroja terveyttä määriteltäessä. Esimerkiksi pakolaisten terveys eroaa työperäisten maahanmuuttajien terveydestä. Erityisesti köyhistä maista tulevilla maahanmuuttajilla on suurempi koetun stressin määrä.¹⁸

Joidenkin arvioiden mukaan maahanmuuttajat käyttävät vähemmän terveyspalveluita kuin kantaväestö.¹⁹

Vuorovaikutuksen haasteet

Vieraasta kulttuurista tulevan tapa viestiä ongelmat, puhua oireista ja ilmaista kipua poikkeaa usein totutusta.

Työntekijän ja asiakkaan eriävät käsitykset siitä, miten asioiden tulisi sujua.

Kulttuurierot

Monikulttuurisuus on osattava kohdata myös terveydenhuollossa ja tiedostettava, että meistä oudoilta kuulostavat ajatukset ovat jossakin toisessa kulttuurissa täysin hyväksyttäviä.

Luottamuksellisen hoitosuhteen rakentamiseen tarvitaan parempaa kulttuuritietämystä ja parempia vuorovaikutustaitoja.

Maahanmuuttajat eivät pysty hyötymään tarjolla olevista mielenterveyspalveluista. Kaikki terveydenhuoltojärjestelmämme ovat vahvasti kulttuurisidonnaisia. Biolääketieteelle perustunut järjestelmämme ei ole niin yleinen kuin mitä helposti kuvittelemme, ja jo länsimaiden sisälläkin on suuria variaatioita. Homeopatia on paljon käytetty menetelmä muun muassa Sveitsissä ja Ranskassa ja kiinalainen lääketiede on taasen aivan oma erityinen ikivanha järjestelmänsä. Sairauden selitysmallit ja käsitykset sopivista hoidoista vaihtelevat eri kulttuureissa.²⁰

¹⁸ Koskimies H. & Mutikainen K. (2008): Maahanmuuttajat terveydenhuollon asiakkaina, Koulutusohjelma, Helsinki

¹⁹ Gissler, M. (2006): Maahanmuuttajat ja julkiset palvelut, Työministeriö, Helsinki

²⁰ Koskimies H. & Mutikainen K. (2008): Maahanmuuttajat terveydenhuollon asiakkaina, Koulutusohjelma, Helsinki

SOSIAALIPALVELUT

Kunnan sosiaalihuollon tehtävänä on sosiaalisten ongelmien ehkäisy, sosiaalisen turvallisuuden ylläpitäminen sekä ihmisten omatoimisuuden tukeminen. Kunnat vastaavat sosiaalipalvelujen järjestämisestä, sosiaalisen luoton myöntämisestä, sosiaaliturvaetuuksia ja niiden käyttöä koskevasta ohjauksesta ja neuvonnasta, sosiaalisten olojen kehittämisestä, sosiaalisten epäkohtien poistamisesta.

Mikäli maahanmuuttajilla ja pakolaisilla on voimassa oleva oleskelulupa he ovat oikeutetut samoihin sosiaalipalveluihin kuin Suomen kansalaiset. Maahanmuuttajilla ja pakolaisilla on kuitenkin myös oikeus tulkkauspalveluihin tullakseen ymmärretyksi viranomaisten ja kunnan kanssa asioidessaan. Kunnallisista sosiaalipalveluista vastaa kaupungin sosiaalitoimi ja terveyspalveluja saa terveysasemalta.

Miten varustautua ja ennakoida

Hanki tietoa siitä miten omalla alueellasi hoidetaan tulkkipalvelus, ja mitä tietoja tulee olla käsillä. Hanki tietoa lukemalla. Pyydä tulkin käyttöön liittyvää koulutusta työyksikkösi.

Toimintaohjeita

- Muista tarkistaa oleskeluoikeus ja status.
- Ota selvää faktoista, älä ole herkkäuskoinen.
- Aikaa tulee menemään enemmän.
- Ystävällisyys kannattaa (nonverbaalisen viestinnän vaikutus)
- Varaa vastaanottoon enemmän aikaa kuin suomalaiselle. Tulkkaus ja erilainen viestintätapa vievät aikaa.
- Ole huolellinen jos joudut antamaan hoito-ohjeita tai muuta neuvontaa.
- Pyydä asiakasta toistamaan samansa ohjeet.

- Älä stereotyyppitä kulttuurisesti!
- Älä ymmärrä "liiallisesti"!
- Kulttuurinen tieto auttaa potilaan tilanteen hahmottamisessa.
- Muista aina, että ihmisten väliset erot ovat suurempia kuin kulttuurien väliset erot.

ASUMINEN

Suomen perustuslain mukaan jokaisella henkilöllä on oikeus asuntoon sekä asumisen omatoimisen järjestämisen tukemiseen. Asunnon järjestäminen kuuluu kuntien tehtäviin.

Maahanmuuttajat haluavat asua usein tuttaviansa ja sukulaistensa läheisyydessä. Segregaatiosta puhutaan, kun asuinalue syrjäytyy. Suupohjan seudulla ei puhuta alueellisesta segregaatiosta. Suomessa alueiden sosiaalista ja taloudellista erilaistumista on ollut nähtävissä lähinnä pääkaupunginseudulla.

Ulkomaalaiset asuvat yleensä vuokra-asunnoissa. Asunnon vuokraaminen onnistuu kuntien tai yrityksien kautta.

Asunnonhakuprosessissa ja saannissa etninen yhdenvertaisuus toteutuu hyvin. Asuntoviranomaiset vakuuttavat, että kaikki heidän asiakkaansa ovat samalla viivalla, ja että heidän toimintansa on asiakkaan toiveiden mukaista. Asuntoviranomaisten kokemuksen mukaan maahanmuuttajat ovat ihan hyviä vuokralaisia, ei ollut yhtään enempää ongelmia kuin muidenkaan vuokralaisten kanssa.

Asunnon ostaminen on haasteellista. Lainan saaminen on maahanmuuttajille vaikeampaa kuin suomalaisille. Työsopimus on yleensä määräaikainen. Takaajia ei löydy helposti. Maahanmuuttajille suunnattua infoa asunnon ostoon liittyen on vähän saatavilla.

”Maahanmuuttajat ovat monessa tapauksessa ystävällisempiä asukkaita, kuin suomalaiset asukkaat.”

Asuntoviranomainen

OPPILAITOKSET

Varhaiskasvatus

Suomalaisen varhaiskasvatuksen ensisijainen tehtävä on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista sekä tukea vanhempien tai huoltajien antamaa kotikasvatusta. (Laki lasten päivähoitolaista). Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttamista päivähoitossa ohjaavat muun muassa päivähoitolaki, perusopetuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksessa on myös otettava huomioon eri kieli- ja kulttuuritaustaista väestöä koskevat lait, kuten laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta sekä yhdenvertaisuuslaki.

Lapsen näkökulmasta varhaiskasvatuksen toteuttamisessa on olennaista hyväksyä ja arvostava ilmapiiri, sillä jokaisella lapsella on oikeus tuntea olonsa turvallisesti, kokea kiintymystä ja olla arvostettu. Lapsen oman äidinkielen ja toisen kielen kehittymisen tukeminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää, sillä kielellä on niin sosiaalinen kuin kasvatuksellinen tehtävä. Tukemalla jo varhaiskasvatuksessa maahanmuuttajataustaisen lapsen kaksikielisyttä ja kulttuuri-identiteetin kehittymistä autetaan lapsen kotoutumista kasvuympäristöönsä ja ehkäistään esimerkiksi perusopetuksessa myöhemmin ilmeneviä oppimisvaikeuksia.

Päivähoito on tärkeä osa maahanmuuttajalapsen kotoutumista. Päivähoitoa järjestettäessä tulisi lapsen kielellisen kehityksen ja itsetunnon vuoksi hänen oma kielensä ja kulttuurinsa ottaa huomioon.

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen varhaiskasvatus toteutetaan samoissa varhaiskasvatusyksiköissä valtaväestön lasten kanssa. Lapsen osallistuminen varhaiskasvatukseen tukee hänen mahdollisuuttaan luoda sosiaalisia kontakteja ja oppia valtaväestön kieltä luonnollisissa tilanteissa yhdessä muiden lasten ja kasvattajien kanssa.

Lapsen äidinkieli on pohja uuden kielen oppimiselle. Lapsen äidinkielen vahvistamisen vuoksi suositellaan, että alle 3-vuotias maahanmuuttajataustainen lapsi aloittaisi päivähoiton osa-aikaisessa päivähoitossa (alle viisi tuntia päivässä) tai avoimen päiväkodin ryhmissä.

Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Maahanmuuttajataustaisilla lapsilla hyvinvointiin liittyy olennaisesti turvallisuuden tunne ja tarve tulla ymmärretyksi. Non-verbaalilla kielellä on tärkeä merkitys. Kasvattajan tärkeä tehtävä on erityisesti kiinnittää huomiota tunneilmastoon, minkä kasvattajat luovat omalla toiminnallaan. Jokaisella sanalla, jokaisella katseella, jokaisella hymyllä vaikutetaan siihen, että psyykkinen oppimisympäristö on turvallinen ja lämminhenkinen. Lapsella tulee olla mahdollisuus kasvaa monikulttuurisessa yhteiskunnassa oman kulttuuripiirinsä ja suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä. Varhaiskasvatus järjestetään siten, että lapsi kuuluu lapsiryhmään ja hänen sosiaalisia kontaktejaan ryhmässä tuetaan. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen

ilmapiiri on avointa ja turvallista keskustelulle ja erilaisuuden hyväksymiselle. Suomalainen kulttuuri tulee lapselle tutuksi toistuvien toimintojen ja tilanteiden kautta päivähoidon arjessa. Tavoitteina näiden lasten varhaiskasvatukselle ovat mm. lapsen sopeutuminen suomalaiseen päivähoitoon, lapsen oman identiteetin sekä kouluvalmiuksien tukeminen. Maahanmuuttajataustaisella lapsella on oikeus tasa-arvoiseen kohteluun ja turvalliseen oppimisympäristöön. Suomi toisena kielenä (S2) – opetussuunnitelma on työkaluna jokaiselle maahanmuuttajataustaisen lapsen kanssa toimivalle kasvattajalle. S2-opetus on säännöllistä suomen kielen opetusta. Kasvattaja tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista käyttämällä esim. viittomia ja selkeää puhetta toimintansa tukena.

Kielitaidon kämmenmalli²¹

Kielitaito on kuin käsi, kaikkia sormia tarvitaan. Kielen kaikkia osa-alueita tulee kehittää ja vahvistaa. Kielitaidon oppiminen alkaa yleensä ymmärtämisestä. Sen jälkeen opitaan puhumaan; käyttämään suomen kielen sanoja ja rakenteita. Lopuksi opitaan lukemaan ja kirjoittamaan suomea. Vaikka varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa emme systemaattisesti opetakaan lukemisen- ja kirjoittamisen taitoja, me luomme valmiudet niiden oppimiseen.

Suomi toisena kielenä (S2)- opetus on osa varhaiskasvatusta ja erityislastentarhanopettajat toimivat yhteistyössä kasvattajien kanssa S2-opetuksen suhteen.

Vastuu lapsen äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä on ensisijaisesti perheellä. Lapsen kielen ja kulttuurin tukemisesta sovitaan yhdessä vanhempien kanssa tehtävässä varhaiskasvatussuunnitelmassa tai esioppilaan oppimissuunnitelmassa. Nämä suunnitelmat toimivat kasvattajille pedagogisina työvälineinä, jotka ohjaavat

²¹Nissilä, Martin, Vaarala, Kuukka: Saako olla suomea – opas suomi toisena kielenä opetukseen ks.41

tavoitteiden asettamista, toiminnan suunnittelemista ja toteuttamista. Lapsen kasvua monikulttuurisuuteen tuetaan vanhempien ja kasvattajien vastavuoroisen, luottamuksellisen ja toisiaan kunnioittavan yhteistyön avulla. Mikäli maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen tai ruotsin kielen taito tai muut valmiudet eivät riitä esiopetusryhmässä opiskelemiseen, on hänellä mahdollisuus saada valmistavaa opetusta jota tulee hakea kirjallisesti ja josta päätöksen tekee sivistysjohtaja.

Onnistuneen kasvatusyhteistyön edellytyksenä on, että eri kielitaustaisen perheen kanssa keskusteltaessa käytetään tulkia, jotta molemmat osapuolet tuntevat tulleen ymmärretyksi. Tulkin välityksellä käyty keskustelu lisää kielellistä tasa-arvoa, koska keskustelijat voivat käyttää omaa äidinkieltään. Tulkkaus pienentää väärinkäsitysten ja arvailujen mahdollisuutta. Se säästää myös aikaa ja voimavaroja ja mahdollistaa tietojen välittämisen kielirajoista huolimatta. Tulkin tarve määritellään kasvattajayhteisössä.

Perusopetus

Oppivelvollisuusikäisillä maahanmuuttajilla on muiden suomalaisten tavoin tasavertainen oikeus ja velvollisuus käydä koulua. Tasavertaisen aseman saavuttamiseksi maahanmuuttajat kuitenkin tarvitsevat erityistoimenpiteitä, kuten peruskouluun valmistavaa opetusta, suomi toisena kielenä (S2) -opetusta, oman äidinkielen opetusta, tukiopetusta ja muita koulunkäyntiä tukevia toimenpiteitä. Maahanmuuttajaopetuksen tavoitteena on toimiva kaksikielisyys.

Perusopetuslaissa²² säädetään maahanmuuttajille järjestettävästä perusopetukseen valmistavasta opetuksesta.

Perusopetukseen valmistavan opetus²³ on tarkoitettu jokaiselle maahanmuuttajataustaiselle oppilaalle, jonka suomen kielen taito ei ole riittävä perusopetuksen ryhmässä opiskelemiseen. Maahanmuuttajaoppilaalla tarkoitetaan sekä Suomeen muuttaneita että Suomessa syntyneitä, muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvia oppivelvollisuusikäisiä lapsia.

Valmistavan opetuksen päämääränä on antaa maahanmuuttajaoppilaille valmiudet selviytyä suomenkielisessä opetuksessa ja tukea heidän kotoutumistaan suomalaiseen kouluun ja yhteiskuntaan. Valmistava opetusta annetaan pääsääntöisesti yhden lukuvuoden ajan, mutta aika on yksilöllisesti joustava, 6 – 10 – vuotiaille opetusta annetaan 900 tuntia ja 11–17 – vuotiaille 1000 tuntia. Valmistavan opetuksen lähtökohtana on jokaisella oppilaalla oma

²² Perusopetuslaki (628/1998)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki>

²³

http://www.oph.fi/download/135734_Kommentoitu_luettelo_maahanmuuttajataustaisten_opetuksen_ja_koulutuksen_materiaaleista_2011.pdf

henkilökohtainen oppimissuunnitelma.²⁴ Valmistavan opetuksen jälkeen maahanmuuttajaoppilaat siirtyvät oman asuinalueensa peruskouluun yleisopetuksen piiriin.

Pääpaino valmistavassa opetuksessa on kaikilla oppilailla S2-kielen opiskelussa.

Suomi toisena kielenä (S2-opetus)

Suomi toisena kielenä on äidinkieli ja kirjallisuus – oppiaineen oppimäärä, joka on tarkoitettu muille kuin suomenkielisille oppilaille. S2-kielen opetusta annetaan vieraskielisille oppilaille koko perusopetuksen ajan. Ylioppilaskirjoituksissa opiskelijalla on oikeus kirjoittaa S2-kieli suomi äidinkielen – oppiaineen sijasta. Tavoitteena S2-kielessä on saavuttaa äidinkielentasoinen taito.

Oma äidinkieli

Oman äidinkielen opiskelun tavoitteena on tukea ja edistää äidinkielen hallintaa, oman kulttuuritaustan tuntemusta ja monikulttuurisen identiteetin kehittymistä. Opetusryhmässä on oltava vähintään neljä oppilasta lukuvuoden alussa. Oppilaat voivat olla eri kouluista, eri kouluasteilta ja eri kunnista. Vanhempien tulee pyytää opetusta.

Oma uskonto

Oppilaalla on oikeus saada oman uskontokuntansa uskonnon opetusta, mikäli oppilaita on vähintään kolme ja vanhemmat pyytävät opetusta.

Rahoitus maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavaan opetukseen

Kunnalle, kuntayhtymälle tai perusopetuksen järjestämisluvan saaneelle yksityiselle koulutuksen järjestäjälle myönnetään perusopetuslain 5 §:ssä tarkoitettua maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavaa opetusta varten rahoituksena euromäärä, joka saadaan, kun sen kunnan, jossa opetuksen järjestäjän perusopetus pääasiallisesti

²⁴ Henkilökohtainen opiskeluohjelma (HOPO) Tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistamiseen liittyvä ajattelumalli ja työväline, joka sisältää lähtötason kartoituksen, henkilökohtaisen näyttösuunnitelman (hensu) ja henkilökohtaisen oppimissuunnitelman (hops), vrt. hops-määräys. Koulutuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että jokaisella opiskelijalla on kirjallinen HOPO. Henkilökohtainen oppimissuunnitelma (HOPS) Henkilökohtaiseen kirjalliseen oppimissuunnitelmaan kirjataan, minkä tutkinnon tai tutkinnon osien perusteiden mukaiseen ammattitaitoon opiskelija pyrkii ja miten hän aikoo saavuttaa puuttuvan osaamisen. On myös määriteltävä työssä oppimisen tavoitteet Suunnitelma toteutumista seurataan ja tarvittaessa tarkennetaan.

järjestetään, kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 38 §:n mukaisesti vahvistettu perusopetuksen kotikuntakorvauksen perusosa kerrottuna luvulla 2,39 kerrotaan opiskelijamäärällä.²⁵

Kustannus korvataan opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän kautta jälkikäteen. Tilastointi on tärkeää tukien saamisen takia.

Lukio ja ammattikoulu

Lukio-opinnot ovat yleissivistävää koulutusta ja kestävät 2-4 vuotta. Opiskelemaan voi hakeutua, jos hakijalla on perusopetuksen päättötodistus tai muutoin hankitut vastaavat tiedot. Nuoret hakevat lukioon yleensä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishaussa. Jos hakijalla on ulkomailla suoritettu koulutus, hän hakee lukioon yhteishaussa joustavan valinnan menettelyllä. Jos nuorella on suomalainen perusopetuksen päättötodistus, mutta arvosanat eivät riitä lukioon pääsyyn, hän voi arvosanoja korottaa esimerkiksi peruskoulun lisäopetuksessa eli kymppiluokalla. Lukiossa nuori voi opiskella suomea toisena kielenä. Lukiossa on myös mahdollisuus saada oman uskontokuntansa opetusta. Jos opiskelijan äidinkieli ei ole suomi, hän voi suorittaa ylioppilaskirjoituksissa äidinkielen kokeen sijasta suomi toisena kielenä -kokeen.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta kiinnostuneet maahanmuuttajat voivat osallistua ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen. Valmistava koulutus parantaa opiskelijan kielitaitoa ja ammatillisessa koulutuksessa tarvittavia valmiuksia. Koulutuksessa opiskellaan muun muassa suomen kieltä ja tutustutaan ammatillisiin opintoihin.

Muut toimijat

Kauhajoen Evankelinen Opisto

Kauhajoen evankelinen opisto eli KEO on Kauhajoen evankelisen opiston kannatusyhdistys ry:n omistama opisto, joka on toiminut jo 90 vuotta. Talvikauden opiskelu eli eri opintolinjat ovat tänä päivänä painottuneet taiteisiin, hoitoalaan, kasvatukseen ja peruskouluopintoihin. Lisäksi opistossa voi suorittaa avoimen yliopiston perus- ja aineopintotasoisia

²⁵ Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (1705/2009)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100926?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=1705%2F2009>

arvosanoja monissa aineissa. Lyhytkursseja järjestetään kaikenikäisille vuosittain 30–40. Monet kansanopistot järjestävät erityiskoulutusta maahanmuuttajille ja he ovat tervetulleita osallistumaan opistojen muuhun opetukseen. Useiden opistojen maahanmuuttajakoulutuksen valikoimaan kuuluu myös aikuisten maahanmuuttajien koulutusta.

Opistolla toimii Aikuisten perusopetuksen opintolinja, jossa voi suorittaa myös suomen kielen ja kulttuurin opintoja. Viestintä-, työelämä- ja yhteiskuntataidot on integroitu osaksi oppisisältöjä. Opintojen tavoitteena on suomen kielen tietotaso B1.1. Jokaiselle opiskelijalle kuitenkin luodaan opintojen alkaessa henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS), johon sisällytetään opiskelijan tavoitteet koskien ammatillisia jatkosuunnitelmia sekä sijoittumista työelämään. Opetuksessa noudatetaan Opetushallituksen antamia Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita sekä Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteita. Aikuisten perusopetukseen on jatkuva haku.

Kauhajoen Evankelinen Opisto

Järvikyläntie 92
61850 Kauhajoki
puh 020 765 9230
keo@keo.fi

Etelä-Pohjanmaan Opisto tarjoaa maahanmuuttajille suomen kielen ja kulttuurin opetusta (Maakari – Suomen kieltä ja kulttuuria maahanmuuttajille). Kohderyhmänä ovat maahanmuuttajat, jotka haluavat oppia kommunikoidaan arkipäiväisissä tilanteissa suomeksi. Suomen kielen opetus lähtee syksyllä liikkeelle alkeista. Kevään koulutus on tarkoitettu erityisesti niille maahanmuuttajille, joiden tavoitteena on opiskella ammatillisessa koulutuksessa Suomessa. Koulutukseen valittavilta edellytetään voimassa olevaa oleskelulupaa (ei turistiviisumi).

Etelä-Pohjanmaan Opisto

Opistontie 111
60800 Ilmajoki
puh 06 4256 000
toimisto@epopisto.fi

Panula opisto on Kauhajoen kaupungin ylläpitämä oppilaitos, jossa voi opiskella musiikkia (musiikkileikkikoulu, soiton- ja laulunopetus) ja tanssia. Kauhajoen lisäksi opetusta annetaan Teuvalla, Isojoella, Karijoella ja Kaskisissa. Opiskelu Panula-opistossa luo edellytyksiä hyvän musiikkisuhteen syntymiselle, musiikin elämänikäiselle harrastamiselle sekä antaa valmiuksia musiikkialan ammattiopintoihin. Opiskelu on tavoitteellista, tasolta toiselle etenevää sisältäen yksilöopetusta instrumentin hallinnassa sekä ryhmäopetusta musiikin perusteissa ja yhteismusisoinnissa.

Panula Opisto

Prännärintie 2C

61800 Kauhajoki

puh 040 067 4131

panulaopisto@kauhajoki.fi*TEAK Teuvan Aikuiskoulutuskeskus*

TEAK on valtakunnallisesti toimiva aikuiskoulutuskeskus. TEEK kouluttaa ammattilaisia mm. puu- ja huonekalu-, sisustus-, teknologia- ja vaatetusaloille. TEEK järjestää monialaisia henkilöstökoulutuksia ja rekrytointipalveluja. TEEKissa on käytössä opiskelun henkilökohtamisen järjestelmä, joka sisältää henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) ja henkilökohtaisen näyttösuunnitelman, (HENSU), lisäksi myös työllistymissuunnitelman. TEEKissa voit suorittaa perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja. Tutkinnot suoritetaan työssä, opiskelussa tai harrastuksissa kertyneen ammattitaidon pohjalta. Ammatillisessa perustutkinnossa osoitat hallitsevasi perustehtävät. Ammattitutkinnossa osoitat ammattitaidon, joka edellytetään alan ammattityöntekijöiltä.

TEAK

Rasintie 1 A

64700 Teuva

puh 010 397 7000

etunimi.sukunimi@teakoy.fi*Koulutuskeskus Sedu*

Koulutuskeskus Sedu toimii Seinäjoella, Ilmajoella, Jurvassa, Kauhajoella, Kurikassa, Lappajärvellä, Lapualla ja Ähtärissä, Vaasassa ja Tampereella. Sedussa opiskelee yli 5000 opiskelijaa. Ammatillisen koulutuksen järjestämisluvassa määrätään myös Koulutuskeskus Sedulle myönnettyistä erityisistä koulutustehtävistä mm. maahanmuuttajille järjestettävä ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus sekä vieraskielinen sosiaali- ja terveysalan sekä sähkö- ja automaatiotekniikan sekä liiketalouden perustutkintoon johtava koulutus. Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta eli VALMA toteutetaan Seinäjoella, Kurikka/Kauhajoella, Ähtärissä ja Lapualla. Koulutuskeskus Sedun hakijoille, joiden äidinkieli ei ole suomi, järjestetään kielitesti ennen opiskelijaksi valintaa.

Koulutuskeskus Sedu

Topeka 47

61800 Kauhajoki

puh 020 124 5600

opintotoimisto.sedu.kauhajoki@sedu.fi

MAAHANMUUTTAJIEN ALKUKARTOITUS JA OHJAUS

Alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu-, ja muut kotouttamisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Alkukartoituksessa selvitetään tätä tarkoitusta varten tarvittavassa laajuudessa maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito sekä tarvittaessa muut työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavat seikat.²⁶

Lain mukaan TE-toimisto laatii alkukartoituksen maahanmuuttajalle, joka on työtön ja rekisteröity työnhakijaksi TE-toimistoon, ja kunta muille maahanmuuttajalle. Kunnat ovat valtuuttaneet Kansainvälisyyskeskus INKA:n tekemään alkukartoitukset Suupohjan kunnissa. Oikeus kotoutumissuunnitelmaan on uudessa laissa säilynyt työttöminä työnhakijoina olevilla sekä toimeentulotukea saavilla maahanmuuttajilla. Muiden maahanmuuttajien kotoutumissuunnitelman tarpeen viranomainen arvioi alkukartoituksen perusteella.

Alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien laatimiseen osallistuvaa kunnan vastuuviranomaista ei ole laissa määritetty. Siksi etenkin muiden kuin toimeentulotukea saavien maahanmuuttajien alkukartoituksen toteuttamisen vastuutahojen määrittelystä on kunnissa käyty neuvotteluja, ja ratkaisut eroavat toisistaan. Huolellinen alkukartoitus tukee kotoutumissuunnitelman yksilöllistä laadintaa ja sen toteutumisen seuranta. Aiempien kokemusten mukaan alkukartoitusta ja kotoutumissuunnitelmaa ei ole tarkoituksenmukaista jakaa eri toimijoiden tehtäväksi etenkin, jos halutaan varmistaa kotoutujan palvelujen saannin sujuvuus. Alkukartoitusten toteutumista seurataan jatkossa kunnissa mielenkiinnolla jo niiden järjestämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisen, mutta myös uusien monialaisen yhteistyön muotojen vuoksi. Monialaiseen yhteistyöhön uusi laki kannustaa myös perheen kotoutumissuunnitelman laadinnassa.²⁷

²⁶ Laki kotoutumisen edistämisestä (1368/2010) <http://www.edilex.fi/saadokset/smur/20101386>

²⁷ Sari Karisto (maahanmuuttajapalvelujen päällikkö, Helsingin sosiaalivirasto) <http://www.haaste.om.fi/text/Etusivu/Juttuarkistoihteittain/Maahanmuuttajat/1302674666399>

ALKUKARTOITUKSEN TEKEMINEN

Kotouttamisen alkukartoituksen tekeminen käynnistyy, kun henkilö, joka haluaa kotouttamiseen liittyviä palveluita, tai joku muu hänen asiaansa hoitava viranomainen, varaa ajan kotouttamisen alkukartoitukseen tai sosiaaliviranomaiset saavat tiedon maahanmuuttajan saapumisesta seudulle TE – toimistolta, väestörekisteristä, toisen kunnan sosiaaliviranomaisilta (toisesta kunnasta muuttava). Sen voi tehdä ryhmä eri alojen asiantuntijoita, tai alkukartoituspalveluita kunta voi hankkia myös ulkopuolisilta asiantuntijoilta, esimerkiksi Kansainvälisyyskeskus INKA:lta Suupohjan alueella.

Kunnalle maksetaan valtion varoista laskennallista korvausta alkukartoituksen järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista 700 euroa jokaisesta alkukartoitukseen osallistuneesta. Korvaus voidaan maksaa saman henkilön osalta vain kerran.

Alkukartoituksen ja ohjauksen tavoitteena on tunnistaa maahanmuuttajassa osaaminen, aikaisempi koulutus ja kokemus, kielitaito, muut taidot, mahdollisesti jopa erikoistaidot sekä kiinnostusalueet. Lisäksi pyritään selvittämään maahanmuuttajan vahvuudet ja heikkoudet sekä seudun tarjoamat työllistymis-, harrastus-, opiskelu-, ja yrittäjyysmahdollisuudet.

Valtion korvaukset maksetaan niille kunnille, joissa on laadittu kunnan kotouttamisohjelma ja joilla on sopimus alueen ELY-keskuksen kanssa kuntaan osoittamisesta ja kotoutumisen edistämisestä.

KOTOUTUMISSUUNNITELMA

Kotoutumissuunnitelma koskee ensimmäistä kolmea vuotta Suomeen tulon jälkeen. Kotoutumissuunnitelman kesto määräytyy yksilöllisesti. Kotoutumissuunnitelman enimmäisaika on kolme vuotta, mutta sitä voidaan pidentää enintään kaksi vuotta, jos maahanmuuttaja tarvitsee kotoutuakseen erityistoimenpiteitä. Kotoutumissuunnitelman tarkoitus on auttaa ihmistä sopeutumaan Suomeen. Suunnitelmaan voi kuulua esimerkiksi suomen kielen kursseja.

Kotoutumissuunnitelmassa on erityisesti huomioitava kotoutujan elämäntilanteesta johtuvat erityiskysymykset (perheet, kotiäidit, nuoret, vanhukset, vammaiset ym.).

Kunta laatii alaikäisten kotoutumissuunnitelmat yhdessä huoltajan tai edustajan kanssa ja tarvittaessa suunnitelman koko perhettä koskien.

SUOMEN KIELEN KOULUTUKSEN JÄRJESTÄMINEN

Suomen kielen osaamattomuus on ensimmäinen suljettu ovi, mikä pitää avata. Maahanmuuttajien kotoutumisen ja selviytymisen kannalta suomen kielen oppiminen on ensisijaisen tärkeää. Jos maahanmuuttaja osaa kieltä se helpottaa työhaussa, helpottaa työssä ja helpottaa kotoutumisessakin.

Suomen kansalaisuuden saamisen yhtenä edellytyksenä on, että maahanmuuttajalla on tyydyttävä suullinen ja kirjallinen suomen tai ruotsin kielen taito tai näiden sijasta tyydyttävä suomalaisen tai suomenruotsalaisen viittomakielen taito. Kielitaito voidaan osoittaa usealla vaihtoehtoisella tavalla. Suomen kansalaisuuden hakijan pitää suorittaa kielitesti, eli saada todistus yleisen kielitutkinnon²⁸ (YKI) suorittamisesta suomen tai ruotsin kielessä suullisesti ja kirjallisesti vähintään taitotasolla kolme. Vaihtoehtoisesti kielitaidon todisteeksi riittää suomalainen ammattitutkinto (sekä ylioppilastutkinto).

Oppisopimuskoulutuksessa voi suorittaa perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Oppisopimuskoulutus edellyttää peruskielitaidon hallintaa. Suomen kielen perusteet pitää siis olla olemassa jo oppisopimuskoulutukseen hakeuduttaessa.

Suupohjan seudun TE-toimiston asiakkaaksi ilmoittautuvat maahanmuuttajat pyritään ohjaamaan pääsääntöisesti työvoimakoulutuksena toteutettavaan maahanmuuttajakoulutukseen, joka on jaettu hakijoiden kielitaitoa vastaaviin ryhmiin. Tärkeintä on aina se, että maahanmuuttajalla on itsellä halu oppia suomen kieltä. Suupohjan seudulla kielikoulutuksia on järjestetty yleensä Seinäjoella, Ilmajoella ja Kristiinankaupungissa, jolloin asuminen ja/tai kulkeminen tulee huomioida jo hakeutumisvaiheessa. Kulkeminen Seinäjoella ja muissa kunnissa tuottaa monelle ongelmia, ainakin jos ei ole ajokorttia ja/tai autoa käytettävissä. Työvoimakoulutukseen haetaan TE-toimiston kautta.

Internetin käyttömahdollisuus on kehittänyt ja monipuolistanut kieliopetusta verkko-opetuksen muodossa. Tämä mahdollistaa sekä etä- että itseopiskelun ajasta ja paikasta sekä etäisyyksistä riippumatta.

²⁸ Yleiset kielitutkinnot on aikuisille suunnattu kielitaidon testausjärjestelmä, jossa testataan viestinnällistä kielitaitoa tehtävissä, joita aikuiset voivat kohdata henkilökohtaisissa, julkisissa, koulutukseen ja työhön liittyvissä kielenkäyttötilanteissa. Yleiset kielitutkinnot järjestetään valtakunnallisina tutkintopäivinä. Testipaikkoina toimivat järjestämisluvan saaneet aikuisoppilaitokset ja korkeakoulut. Lähde: Seinäjoki Kansalaisopisto (http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/kielitutkinnot/yleiset_kielitutkinnot/tutkintoesite)

ETNINEN TASA-ARVO, SYRJINNÄN EHKÄISY

Yhdenvertaisuuslain juuret ovat Suomen kansallisessa lainsäädännössä. Suomen perustuslain mukaan ihmiset ovat samanarvoisia lain edessä. Ketään ei saa asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella, ellei tähän ole olemassa hyväksyttävää perustetta.

Perustuslain lisäksi syrjintä kielletään muun muassa työ- ja palvelussuhdelaeissa, laissa miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta ja rikoslaissa.

Etninen syrjintä on ilmiö, jossa syrjivä asennoituminen kohdistuu toiseen hänen edustamansa rodun tai etnisen alkuperän perusteella. Etnisen syrjinnän ilmenemismuodot saattavat näkyä syrjintänä paitsi työelämässä, myös asumisessa, koulutuksessa sekä yksityisten ja julkisten palvelujen saannissa.

Etninen syrjintä voi olla suoraa...

Suorassa syrjinnässä on kyse ihmisten välisiin eroihin perustuvasta ei-hyväksyttävästä erottelusta. Esimerkiksi tästä käy vaikkapa etnisen alkuperän vuoksi saamatta jäänyt työpaikka tai asunto.

Rasismi on oppi tai näkemys, jonka mukaan tiettyä rotua, etnistä alkuperää, uskontoa tai maailmankatsomusta edustava henkilö tai ihmisryhmä ei ole ihmisarvoltaan tasavertainen ja kyseiseen ryhmään kuuluva ei ole myöskään henkisiltä kyvyiltään samalla tasolla kuin syrjintään syyllistynyt. Näkemyksen mukaan tämä arvio oikeuttaa muukalaisvihaan, jopa väkivaltaiseen käyttäytymiseen sekä toisen eristämiseen, syrjimiseen, syrjäyttämiseen ja yhteiskunnan ulkopuolelle karkottamiseen.

...tai epäsuoraa

Epäsuoraa syrjintää on toiminta, jonka vaikutuksesta ihmiset ilman hyväksyttävää perustetta joutuvat eri asemaan. Tekoa ei välttämättä ole tarkoitettu syrjiväksi, mutta sen seurauksena ihmiset tulevat kohdelluiksi eriarvoisesti. Epäsuorasta syrjinnästä voi olla kyse esimerkiksi tapauksessa, jossa työpaikan saaminen edellyttää hyvää suomen kielen taitoa tai Suomen kansalaisuutta.

Maahanmuuttajat kohtaavat syrjintää monessa eri tilanteessa. Joidenkin arvioiden mukaan lähes kolme neljästä rasisen rikoksen uhrista ja vieläkin useampi syrjintää kokeneista maahanmuuttajista jättää rikosilmoituksen tekemättä.

Eräaseen tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajat kertoivat tulevansa melko usein kohdelluiksi rasisesti tai

syrjivästi. Puolet työtä hakeneista maahanmuuttajista oli kokenut, ettei ollut saanut työtä ulkomaalaistaustansa vuoksi. Lähes puolet oli tullut kiusatuksi kadulla ja liikennevälineissä. Neljäsosa oli syrjitty asunnon osto- tai vuokraustilanteessa.

Jossain tapauksissa ihminen voi joutua eriarvoiseen asemaan etnisen taustansa vuoksi. Tällöin viranomaisten velvollisuus on tarjota erityistä tukea. Erityinen tuki eli positiiviset erityistoimet eivät ole eriarvoista kohtelua – päinvastoin ne varmistavat tasa-arvoiset lähtökohdat pärjätä yhteiskunnassa.

Etnisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta pitää huomioida:

- ✓ **Kieli** – Jos maahanmuuttajan suomen kielen taito on heikko, voi eläminen yhteiskunnassa olla hankalaa. Tulkkipalveluiden aktiivinen käyttö sekä esitteiden ja lomakkeiden kieliversiot ovat aktiivisia tapoja edistää kielellistä yhdenvertaisuutta.
- ✓ **Asenteet** – Kielteinen asennoituminen erilaiseen ihonväriin, puheeseen tai vaatetukseen voi näkyä häirintänä ja rasismina niin arkipäiväisessä elämässä, työssä kuin palveluissakin. Kielteisten asenteiden taustalla on usein stereotyyppisiä tai väärä ennakkoluuloja. Näitä ennakkoluuloja voidaan purkaa esimerkiksi henkilöstökoulutuksen avulla.
- ✓ **Oikeus kieleen ja kulttuuriin** – Ihmisellä on perustuslaillinen oikeus ylläpitää oman äidinkieltään ja kulttuuriaan. Muuttaessaan kotimaastaan toiseen maahan maahanmuuttajat kokevat monia ulkoisia muutoksia. Maa, ilmasto, maisema, ympäristö, kulttuuri, eettiset eroavaisuudet, uskonto, kieli, politiikka ja työtilanne saattavat muuttua täysin. Erityisesti maahanmuuttajille suomalainen kulttuuri ja yhteiskunta voivat olla monella tapaa vieraita. Yhteiskunnassa selviäminen edellyttää tietoisuutta sekä oikeuksista että velvollisuuksista. Yhdenvertaisuutta edistävä lainsäädäntö on kokonaisuus, joka velvoittaa sekä viranomaista että asiakasta. Monikulttuurisuuden tulee heijastua kaikissa palveluissa ja työyhteisöissä.

Suupohjan seudulla tehtiin vuoden 2011 lopussa tutkimus, jossa kysyttiin maahanmuuttajilta syrjinnästä, mutta todennäköisesti tutkimus ei kerro koko totuutta. Haastattelussa kerrottiin, että maahanmuuttajat eivät kokeneet syrjintää, väkivaltaa tai uhkaa etnisen taustansa vuoksi. Työnantajat ovat suhtautuneet maahanmuuttajataustaisiin työntekijöihin niin kuin suomalaisiin.

MAAHANMUUTTAJIA JA KANSAINVÄLISTYMISTÄ KOSKEVAT HANKKEET SUUPOHJASSA

MAAHANMUUTTOSTRATEGIA

Suupohjan kuntien kunnanjohtajat esittelivät ja käsittelivät kunnanhallituksissaan vuoden 2007 aikana ehdotusta maahanmuuttostrategian laatimisesta. Strategian tavoitteena oli kansainvälistyä ja tehdä alueesta monikulttuurinen yhteisö, jossa maahanmuuttajat integroituvat paikallisyhteisönsä mahdollisimman nopeasti ja vaivattomasti. Muita tavoitteita olivat myös ne, että maahanmuuttajat löytävät helposti tarvitsemansa palvelut sekä, että seudun yksityiset ja julkiset organisaatiot ovat valmiina, kun maahanmuuttajia saapuu.

Strategian kehittämistarpeet olivat muun muassa: yhteisen kommunikointikielen puuttuminen, sijainti ja kulkuyhteydet, kotouttamispolun puuttuminen, kalliit asunnot ja asumiskustannukset sekä infopisteen puuttuminen.

TERVETULOA KOTIIN SUUPOHJAAN! - HANKE

Maahanmuuttostrategian lähtökohdista Tervetuloa kotiin, Suupohjaan! -hanke alkoi vuonna 2008. Hankkeen kohderyhmänä olivat työperäiset maahanmuuttajat, työnantajat, työyhteisöt sekä muut toimijat. Projektin tavoitteena oli työperäisen maahanmuuton edistäminen. Projektissa pyrittiin työperäisten maahanmuuttajien sitouttamiseen alueelle ja erityisesti EU:n ulkopuolelta tulevien työperäisten maahanmuuttajien kotouttamisen mallintamiseen. Toimintakeskus oli INKA Kansainvälisyyskeskus. Keskuksen tavoitteena oli tukea kotouttamista, lisätä suvaitsevaisuutta ja toimia kansainvälisten asioiden keskipisteenä Suupohjan seudulla. Projektipäällikkö toimi maahanmuuttokoordinaattorina. Projekti onnistui luomaan vankan kotouttamisjoukon alueelle. Alueella suvaitsevaisuus lisääntyi ja kansainvälisyydestä tuli ”normi”. Kotouttamistyön merkitys todettiin tärkeäksi erityisesti työnantajien ja kuntien taholta, ja hankkeen toimintaan sitouduttiin aktiivisesti.

KOTI SUUPOHJASSA - HANKE

'Koti Suupohjassa' - hanke jatkoi 'Tervetuloa kotiin, Suupohjaan!' - hankkeen kokonaisvaltaisen kotouttamismallin täydentämistä. Hanke keskittyi maahanmuuttajapuolisoiden ohjaamiseen, neuvomiseen ja tukemiseen, ja etsi polkuja heidän nopeaan työllistymiseensä Suupohjan alueella. Hanke ehkäisi toiminnallaan maahanmuuttajapuolisoiden syrjäytymistä ja tästä aiheutuvia ongelmia. Hanke pyrki luomaan paitsi sosiaalista kestävää kehitystä (ongelmien ennaltaehkäisy, vahvan peruspohjan rakentaminen), myös taloudellista kestävää kehitystä

(alueen työllistäjät pysyvät elinvoimaisina eivätkä siirrä tuotantoaan muualle). 'Koti Suupohjassa'-hanke lisäsi maahanmuuttajaperheiden elämänlaatua, poisti näköalattomuutta ja kannusti yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Hanke loi yhdenvertaisuutta, suvaitsevaisuutta ja yhteisöllisyyttä alueen asukkaiden keskuudessa.

KULTTUURIKYLPI – HANKE

Kulttuurikylpy-hanke toimii Suupohjan ja Kurikan (ja Jalasjärven) alueen maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi täydentäen Kansainvälisyyskeskus INKA:n perustoimintaa. Toiminnan kohderyhmänä ovat erityisesti maahanmuuttajaperheet kokonaisuudessaan sekä kyläyhteisöt, joissa he asuvat. Maahanmuuttajien integroitumista paikallisen väestön kanssa edistetään yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Työpajatoiminta ja yhdistysten kanssa yhteistyössä järjestetyt kulttuuritapahtumat ovat avoimia sekä maahanmuuttajille että kantaväestölle, mikä aktivoi vapaa-ajantoimintaa alueella.

Lisäksi tavoitteena on lisätä kielenoppimista niillä maahanmuuttajilla, jotka muuten jäävät kielikoulutuksen ulkopuolelle. Maahanmuuttajaperheiden hyvinvointi lisääntyy, kun kaikki perheenjäsenet oppivat suomen kieltä ja kulttuuria. Kielitaito on keskeinen edellytys työllistymiselle ja näin maahanmuuttajat voivat osaltaan vähentää alueella syntynyttä työvoimantarvetta.

TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

”Jos emme muutu, emme kasva,
Jos emme kasva, emme oikeastaan elä ollenkaan”
Gail Sheedy

KEHITYSEHDOTUKSET

Kotouttamisohjelma toimii työvälineenä henkilöillä, jotka ovat maahanmuuttajien kanssa tekemissä. Kotoutumista tukevien palvelujen tarjoaminen, kehittäminen ja niiden vaikuttavuuden parantaminen uuden kotoutumislain mukaisesti edellyttää lisää voimavaroja kotouttamiseen kunnille ja TE-toimistoille. Kotouttamiseen panostaminen keventää eri sektoreiden työtä ja luo kustannustehokkuutta. Pitkällä aikavälillä kotouttamiseen osoitettavat lisäpanostukset tuovat säästöjä mm. työttömyys- ja toimeentulotukimenoissa.

Suupohjan seudulla tarvitaan kotouttamistyön vahvaa poliittista tukea sekä laajalla rintamalla tehtävää monikulttuurista työtä. Kaikkien sektoreiden olisi tehtävä yhteistyötä kotouttamisen hyväksi ja tiettyjen ajankohtaisten kysymysten ympärille voitaisiin perustaa hankkeita. Jatkuva maahanmuutto- ja kotouttamistyön koordinointi on välttämätöntä, jotta Suupohjan seudulle voitaisiin luoda edellytykset hyvin toimivalle kotoutumiselle.

Alkuvaiheessa maahanmuuttajien tuen ja ohjauksen tarve on suuri. Riittävän informaation saaminen, alkukartoitukset ja henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma sekä alkuopastus, tarvittaessa oma yhdyshenkilö ovat ohjauksen ja tuen tärkeät elementit.

Kotoutumisajassa ne ovat:

- ✓ Asumispalvelut
- ✓ Terveys ja sosiaalipalvelut
- ✓ Vanhusten ja vammaisten palvelut
- ✓ Lasten ja nuorten kasvatusta ja opetuspalvelut
- ✓ Suomen kielen koulutus
- ✓ Työvoimahallinnon palvelut
- ✓ Työvoimakoulutus
- ✓ Vapaa-ajan aktivointi

Tuen ja ohjauksen tarve riippuu maahanmuuttajan taustasta, iästä, sukupuolesta, ja maahanmuuton syystä.²⁹

Jatkossa seudulla tarvittaisiin tiedotuskeskus ja monisektorinen maahanmuuttokysymysten yhteistyöelin. Kansainvälisyyskeskus INKA voisi vastata sekä maahanmuuttajien että maahanmuuttokysymysten parissa työskentelevien toimijoiden, sekä yritysten ohjauksesta, tiedottamisesta ja neuvonnasta. Keskus toimisi sekä maahanmuuttajien että toimijoiden puolueettomana neuvonantajana, koska se ei olisi suoraan sidottu mihinkään yritykseen tai valtion viranomaiseen. Keskus voisi tarvittaessa toimia yritysten maahanmuuttokysymyksiä koskevan koulutuksen järjestäjänä. Sen lisäksi tiedotuskeskus vastaisi hallituksen maahanmuuttopoliittisen ohjelman tavoitteeseen. Tiedotuskeskus vastaisi myös monikulttuurisen ja suvaitsevaisemman yhteiskunnan hyväksi tehtävästä työstä järjestämällä esimerkiksi rasisminvastaisia kampanjoita seudun kaikissa kouluissa.

Alkukartoituksen laatiminen on seudun (kuntien) tehtävä. Alkukartoituspalveluita kunnille on tehnyt Kansainvälisyyskeskus INKA.

Maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen kuuluu osaksi kaikkia palveluja. Palvelualueittain esitetään vastuuhenkilöt, joista muodostuu kotouttamistyön ohjausryhmä. Kotouttamistyön ohjausryhmä voisi seurata kotouttamisohjelman toteutumista ja palveluiden kotouttamistyön kehittymistä. Ohjausryhmä voisi kokoontua vähintään 2 kertaa vuodessa.

Ilman kielitaitoa tie on tukkoinen sekä työelämässä että opiskelussa. Kielitaitovaatimuksiin voisi kuitenkin suhtautua rennommin: tavoitteena tulee olla riittävä kielitaito, ei äidinkielentasoinen suomen kielen hallinta. Suomen kielen kurssien tulisi olla työelämälähtöisiä.

Suomen kielen kurssveja voidaan järjestää muun muassa etäopetuksena videoneuvottelun kautta. Kielten etäopetus on yksi tulevaisuusorientoituneen yhteiskunnan uusimmista oppimaan oppimisen mahdollisuuksista. Sen kautta voisi tapahtua suomen kielen opetus työaikana työpaikalla.

²⁹ Seinäjoen kaupungin kotouttamisohjelma

www.seinajoki.fi/sosiaalijaterveys/.maahanmuuttajapalvelut.html/8849.pdf

Toimenpiteet	Vastuu	Aikataulu sekä resurssit
Järjestetään alkukartoitus alle 3 vuotta Suomessa ja seudulla asuville maahanmuuttajille sekä uusille seudun asukkaille	Kansainvälisyyskeskus INKA sekä TE-toimisto	valtion korvaukset (700 €/hlö)
Tehdään kotoutumissuunnitelmat sosiaalitoimen asiakkaille ja jokaiselle maahanmuuttajalle, jotka tarvitsevat	sosiaalitoimi (LLKY) Kansainvälisyyskeskus INKA	alkukartoituksen jälkeen
Laaditaan kotoutumissuunnitelmat työperäisille maahanmuuttajille	Kansainvälisyyskeskus INKA	
Ohjataan maahanmuuttajat alkukartoituksen (kotoutumissuun.) jälkeen kielikoulutukseen, harrastuksiin, mm. yrittäjäkurssille	Kansainvälisyyskeskus INKA	
Kieli-/kotoutumiskoulutus työperäisille maahanmuuttajille sekä heidän perheillensä	TE-toimisto, Kansalaisopistot, Kauhajoen Evankelinen Opisto Kansainvälisyyskeskus INKA	
Työpaikalla työaikana tapahtuva kieliopetus	Työnantajat, kansalaisopisto, Kansainvälisyyskeskus INKA	
Keskustellaan ammattioppilaitoksen maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kanssa kiinnostuksesta jäädä paikkakunnalle opiskelun jälkeen	Kansainvälisyyskeskus INKA Suupohjan elinkeinotoimen kuntayhtymä Suupohjan Ammatti-instituutti	
Kartoitetaan yritysten kiinnostusta osallistua kotouttamisprosessiin	Kansainvälisyyskeskus INKA Suupohjan elinkeinotoimen kuntayhtymä	
Järjestetään rasisminvastaisia kampanjoita kouluissa	Kansainvälisyyskeskus INKA eri oppilaitokset	1-2 kertaa vuodessa
Kartoitetaan harjoittelupaikkoja	Kansainvälisyyskeskus INKA TE-toimisto, työnantajat	

OHJELMAN SEURANTA JA PÄIVITYS

Kotouttamisohjelma on lain mukaan tarkistettava vähintään kerran neljässä vuodessa. Kun kunnanstrategia muuttuu ja siten myös kunnan kehittämislinjaukset, on tarkistettava, että kotouttamisohjelma vastaa niitä linjauksia ja tavoitteita, jotka kuntastrategiassa määritellään. On otettava huomioon, että vaikka kuntastrategia ei erikseen mainitse maahanmuuttajia linjausten kohderyhmänä, kuntalaisia koskevat linjaukset koskevat myös maahanmuuttajia.

Kotouttamisohjelman päivitys on kuntien tehtävä. Toimintatapa on, että kunnat nimeävät kotouttamisohjelman päivityksestä vastaavat henkilöt. Kunnat ovat nimenneet Kansainvälisyyskeskus INKA päivittämään nykyisen kotouttamisohjelman.

KÄSITTEET

KOTOUTTAMISTYÖHÖN LIITTYVÄT KÄSITTEET

Kotouttaminen on maahanmuuttajien sopeuttamista elämään ja toimimaan uuden kotimaansa yhteiskunnassa. Se sisältää yleensä valtiovallan aktiivisia toimia, kuten maan kielen opetusta ja aktiivisia työllistämistoimia. Kotouttamisen tarkoituksena on luoda maahanmuuttajalle mahdollisimman nopeasti itsenäisen ja tasavertaisen kansalaisuuden vaatimat valmiudet. Suomessa kotouttamista säätelee laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.

Kotouttamisohjelma: Kunnan on laadittava kotouttamisohjelma, joka sisältää suunnitelman kotouttamista edistävästä ja tukevista toimenpiteistä, palveluista, yhteistyöstä ja vastuista sekä maahanmuuttajien tarpeiden huomioon ottamisesta muita yhteiskunnan palveluja ja toimenpiteitä suunniteltaessa ja järjestettäessä. Ohjelmaan tulee sisällyttää myös etnisen tasa-arvon ja hyvien etnisten suhteiden edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen. Kunta vastaa myös ohjelman toimeenpanosta, kehittämisestä sekä ohjelman toteutumisen ja vaikutusten seurannasta.

Kotoutuminen: Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä, jonka tavoitteena on hänen osallistumisensa työelämään ja suomalaisen yhteiskunnan toimintaan oma kieli ja kulttuuri säilyttäen. Merkittäviä kotoutumisen valmiuksiin vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi kielitaito, koulutustaso, terveys, aikaisempi kokemus muista kulttuureista ja maahanmuuttoikä. Keskeisessä roolissa on henkilön oma motivaatio ja aktiivisuus, mutta maahanmuuttajan kotoutumiseen vaikuttavat myös ympäröivä yhteiskunta ja valtaväestön asenteet.

Kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Kunta ja Työ- ja elinkeinotoimisto laativat kotoutumissuunnitelman yhdessä maahanmuuttajan kanssa. Perustellusta syystä kunta ja maahanmuuttaja tai Työ- ja elinkeinotoimisto ja maahanmuuttaja voivat kuitenkin laatia kotoutumissuunnitelman keskenään. Kotoutumisaika on kolme vuotta siitä, kun henkilö on tullut kirjoille kotikuntaansa. Joskus aikaa voidaan pidentää viiteenkin vuoteen, esimerkiksi äitiysloman tai pitkän sairauden vuoksi tai jos henkilö ei ole käynyt peruskoulua tai hänellä on jokin muu yksilöllinen syy. Luku- ja kirjoitustaidottomien kotoutumisajaksi määritellään melkein aina viisi vuotta.

Alkukartoitus: Alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Alkukartoituksessa selvitetään tätä tarkoitusta varten tarvittavassa laajuudessa maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito sekä tarvittaessa muut työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavat seikat. Työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta, joka on järjestänyt alkukartoituksen, ohjaa maahanmuuttajan tarvittaessa saamaan muun viranomaisen tai palvelujen järjestäjän palveluita. Ohjaamisessa on tehtävä yhteistyötä palvelujen järjestäjän kanssa. Alkukartoituksen perusteella työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta arvioi, tarvitseeko maahanmuuttaja kotoutumissuunnitelman.

Kotoutumistuki on maahanmuuttajalle kotoutumissuunnitelman mukaisiin toimenpiteisiin osallistumisen aikaisen toimeentulon turvaamiseksi tarkoitettu tuki. Kotoutumistukena maksetaan työmarkkinatukea tai toimeentulotukea. Oikeus kotoutumistukeen työmarkkinatukena määräytyy työttömyysturvalain mukaisesti ja oikeus kotoutumistukeen toimeentulotukena toimeentulotuesta annetun lain mukaisesti.

MAAHANMUUTTOAIHEINEN SANASTO

On hyvä selvittää, mitkä ovat tavallisimpia maahanmuuttajakategorioita ja mitä oikeuksia näillä on maahanmuuttopoliittisiin toimenpiteisiin ja muihin kotouttamistoimenpiteisiin.

EU-kansalainen ja häneen rinnastettava: Suomi on EU:n jäsenvaltio samoin kuin Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Iso-Britannia, Italia, Itävalta, Kreikka, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Tanska, Tšekki, Unkari ja Viro. EU-maiden kansalaisilla on vapaa liikkumisoikeus unionin alueella. Vapaan liikkumisen säännöksiä sovelletaan myös Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaisiin. Islannin, Liechtensteinin ja Norjan oikeudet perustuvat ETA-sopimukseen, ja Sveitsin kanssa EU on erikseen tehnyt sopimuksen vapaasta liikkuvuudesta.

EU:n sininen kortti: Sininen kortti on tarkoitettu EU:n ulkopuolelta saapuville henkilöille, jotka hakevat oleskelulupaa korkeaa pätevyyttä vaativaa työntekoa varten. Jotta sininen kortti voidaan myöntää, muun muassa seuraavien edellytysten on täytyttävä: työ edellyttää erityistä ammattipätevyyttä tai erityisosaamista, hakijalla on oltava korkeakoulututkinto ja sovittu vähintään vuoden pituinen työsuhde erityispätevyyttä vaativaan työhön. Lisäksi vaatimuksena on normaalia suurempi palkka. EU:n sininen kortti otettiin Suomessa käyttöön 1. tammikuuta 2012.

Kaksoiskansalaisuus/ monikansalaisuus: Henkilöllä voi olla kaksi tai useampia kansalaisuuksia. Kaksoiskansalaisuus on puhekielen ilmaisu.

Kansainvälinen suojelu: Kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan pakolaisasemaa tai toissijaista suojeluasema.

Kansalaistaminen: Kansalaisuuden myöntäminen hakemuksesta.

Kansalaisuus: Jäsenyys tietyssä valtiossa. Sisältää sekä oikeuksia että velvollisuuksia mm. täydet poliittiset oikeudet ja oikeuden saada diplomaattista suojelua ulkomailla.

Kansalaisuushakemus: Mahdollisuus saada Suomen kansalaisuus hakemuksen perusteella. Myönnetään, kun kansalaisuuslaissa säädetty edellytykset täyttyvät. Edellytyksistä voidaan poiketa laissa säädettyillä perusteilla.

Kansallisuus: Etninen tausta. Henkilö, joka kuuluu tiettyyn kansanryhmään (esim. inkerinsuomalainen, kurdi, romani), mutta ei välttämättä ole tai ole koskaan ollutkaan asuinmaansa kansalainen.

Karkottaminen: Maastapoistamismenettely. Jos ulkomaalaisella on tai on ollut oleskelulupa ja hänet päätetään poistaa maasta, hänet karkotetaan.

Kiintiöpakolainen: UNHCR:n pakolaiseksi katsoma henkilö, jolle on myönnetty maahantulolupa budjetissa vahvistetun pakolaiskiintiön puitteissa.

Käännyttäminen: Maastapoistamismenettely. Kun ulkomaalaisella ei ole ollut oleskelulupaa ja hänet päätetään poistaa maasta, hänet käännytetään.

Laillinen oleskelu: Laillisella maassa oleskelulla tarkoitetaan tässä asiayhteydessä ulkomaalaisen maassa oleskelua asianmukaisin ja voimassa olevin luvuin. Maassa oleskelu on laillista silloin, kun ulkomaalainen oleskelee maassa voimassa olevalla viisumilla, viisumivapauden perusteella tai voimassa olevalla oleskeluluvalla.

Maahanmuuttaja/Maastamuuttaja: Maasta toiseen muuttava henkilö. Yleiskäsite, joka koskee kaikkia eri perustein muuttavia henkilöitä.

Maahantulokielto: Käännättämisen tai maasta karkotuksen yhteydessä ulkomaalaiselle voidaan määrätä kielto saapua Suomeen uudelleen. Kielto voi olla voimassa määräajan tai toistaiseksi ja se koskee joko koko Schengen-aluetta tai vain Suomea.

Muukalaispassi: Matkustusasiakirja, joka voidaan myöntää ulkomaalaiselle, jos hän ei voi saada passia kotimaansa viranomaiselta tai hän on kansalaisuudeton tai siihen on muutoin erityinen syy. Muukalaispassi myönnetään henkilölle, joka on saanut oleskeluluvan toissijaisen suojelun perusteella.

Oleskelulupa: Lupa saapua toistuvasti maahan ja oleskella maassa. Myönnetään ulkomaalaiselle muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten.

Työntekijän oleskelulupa: Työntekijän oleskelulupa myönnetään pääsääntöisesti ammattialalle, johon työ kuuluu, jolloin on mahdollista tehdä useampaa saman alan työtä yhdellä luvalla. Jos on toinen työ toisella ammattialalla, voi hakea yhdellä hakemuksella lupaa molempiin. Silloin lupa voidaan myöntää koskemaan useampaa ammattialaa.

Elinkeinonharjoittajan oleskelulupa: lupa henkilölle, jonka oleskelun tarkoituksena on elinkeinonharjoittaminen Suomessa. Elinkeinonharjoittaja on, jos henkilö harjoittaa elinkeinoa tai ammattia omissa nimissään (ammatinharjoittaja) tai on yritysvastuun kannalta tällaiseen henkilöön rinnastettava.

Opiskelijan oleskelulupa: Ulkomaalaisen opiskelijan, joka ei ole EU-kansalainen tai heihin rinnastettava, on hankittava oleskelulupa, jos opinnot Suomessa kestävät yli kolme kuukautta.

Oleskelulupa perhesiteen perusteella: Henkilö, joka haluaa tulla Suomeen ja asettua asumaan yhdessä täällä olevan perheenjäsenensä kanssa, tarvitsee oleskeluluvan. Lupa voidaan myöntää perhesiteen perusteella. Perheenjäsenien piiri on laissa määritelty, eikä se ehkä vastaa sitä, miten ihmiset itse mieltävät perheeseensä kuuluvat jäsenet. Suomalainen perhekäsitys on suppeampi kuin monissa muissa maissa. Perheenjäsenen käsite on erilainen myös silloin, kun kyse on EU-kansalaisen tai häneen rinnastettavan perheenjäsenestä tai jonkin muunmaalaisen perheenjäsenestä. Perheenjäsenen määritelmän osalta Suomen kansalaisen perheenjäsenet ovat samassa asemassa kuin muunmaalaisten perheenjäsenet. Heihin ei sovelleta EU-kansalaisen perheenjäsenen laajempaa määritelmää.

Oleskeluoikeus: EU:n kansalaisena henkilöllä on oikeus oleskella toisessa EU- maassa. EU-kansalaisen sekä Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaisen on rekisteröitävä oleskeluoikeutensa, jos maassa oleskelu kestää yli 3 kuukautta.

Pysyvä oleskelulupa: Pysyvä oleskelulupa myönnetään henkilölle, joka on oleskellut Suomessa yhtäjaksoisesti jatkuvalla oleskeluvalla neljä vuotta. Oleskelun syy tai muut erityiset syyt voivat aiheuttaa poikkeuksia. Lupa myönnetään toistaiseksi eikä sitä tarvitse uusida. Pysyvään oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus P.

Määräaikainen oleskelulupa: Määräaikainen oleskelulupa voidaan myöntää joko jatkuvaisluonteista tai tilapäisluonteista oleskelua varten.

Jatkuva oleskelulupa: Lupa myönnetään ulkomaalaiselle, joka on tullut Suomeen pysyvässä maahanmuuttotarkoituksessa. Lupa on uusittava määräajan päätyttyä. Jatkuvaan oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus A.

Tilapäinen oleskelulupa: Lupa myönnetään ulkomaalaiselle, jonka tarkoituksena ei ole jäädä Suomeen pysyvästi. Lupa on uusittava määräajan päätyttyä. Tilapäiseen oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus B.

Pakolainen: Ulkomaalainen, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaisaseman saa henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka UNHCR katsoo olevan pakolainen.

Pakolaisen matkustusasiakirja: Matkustusasiakirja, joka myönnetään pakolaiselle.

Paluumuuttaja: Ulkosuomalainen, joka palaa Suomeen. Suomessa käsitettä sovelletaan entisiin ja nykyisiin Suomen kansalaisiin sekä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleviin henkilöihin kuten inkerinsuomalaisiin, joilla on suomalainen syntyperä. Viimeksi mainitut ovat kansallisuudeltaan, mutta eivät kansalaisuudeltaan suomalaisia.

Passi: Kotimaan viranomaisen antama matkustusasiakirja, joka ulkomaalaisella on oltava Suomeen saapuessaan ja Suomessa oleskellessaan (poikkeus mm. pohjoismaiden kansalaiset).

Perheenkokoaja: Suomessa oleskeleva henkilö, joko Suomen kansalainen tai muunmaalainen, jonka Suomessa oleskelun perusteella ulkomailla olevalle perheenjäsenelle haetaan oleskelulupaa perhesiteen perusteella.

Siirtolainen: Henkilö, joka muuttaa maasta toiseen rakentaakseen siellä itselleen uuden elämän. Maastamuuttaja tai maahanmuuttaja.

Suomalainen syntyperä: Ulkomaan kansalaisella on suomalainen syntyperä, jos hän on ollut Suomen kansalainen tai ainakin toinen hänen vanhemmistaan tai yksi hänen isovanhemmistaan on tai on ollut syntyperäinen Suomen kansalainen.

Suomen kansalainen: Henkilö, joka syntyessään tai myöhemmin muulla tavalla on saanut Suomen kansalaisuuden.

Syntyperäinen Suomen kansalainen: Henkilö, joka on syntyessään saanut Suomen kansalaisuuden.

Turvapaikanhakija: Henkilö, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Turvapaikanhakija saa pakolaisaseman, jos hänelle myönnetään turvapaikka. Turvapaikanhakija ei siis vielä ole pakolainen, sillä hänen pakolaisuuttaan ei ole vielä selvitetty. Turvapaikkamenettelyn yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan myös, voiko oleskeluluvan saada jollain muulla perusteella.

Turvapaikka: Oleskelulupa, joka annetaan ulkomaalaiselle turvapaikkaprosessissa pakolaisaseman perusteella.

Ulkomaalainen: Henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen.

Ulkomainen työvoima: Ulkomaalaiset, joilla on oikeus tehdä työtä maassa.

Ulkosuomalainen: Ulkomailla asuva entinen tai nykyinen Suomen kansalainen ja näiden jälkeläinen, joka pitää itseään suomalaisena. **Piilomahanmuuttaja**, jolla tarkoitetaan suomalaislasta, joka on palannut Suomeen ulkomailla elettyjen vuosien jälkeen. **Matkalaukkulapsi**, eli kolmannen kulttuurin kasvatti on henkilö, joka on asunut osan lapsuudestaan eri maassa kuin mistä hänen vanhempansa ovat kotoisin. Lapsi omaksuu eri kulttuurien tapoja, mutta ei koe kuuluvansa täysin mihinkään. Hän omaksuu synnyinmaansa kulttuurin tapoja ja toisen kotimaansa kulttuurin tapoja muodostaen uuden kolmannen kulttuurin.

Viisumi: Maahantulolupa, joka myönnetään ulkomaalaiselle matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten. Viisumilajeja ovat kauttakulkuviisumi, kertaviisumi, lentokentän kauttakulkuviisumi ja toistuvaisviisumi

KIRJALLISUUSLUETTELO

- Huttunen, L. (2002): Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäntarinoissa. Helsinki. SKS
- Toinen laitos (2007): Kotouttamiskäsikirja päättäjille ja käytännön toimijoille, Euroopan yhteisöt, Italia
- Valtion kotouttamisohjelma http://www.tem.fi/files/33350/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2012-2015_1.6.2012_2.pdf
- Mustonen, V.: Rauman seudun kotouttamisohjelma
http://www.rauma.fi/keskusvirasto/maahanmuuton_kehittamisohjelma/Raumanseudunkotouttamisohjelma.pdf
- Pehkonen, A. (2006): Maahanmuuttajan kotikunta, Kunnallisan kehittämissäätiöntutkimusjulkaisut, nro 52, Vammala
- Forsander & Ekholm (2001):Etniset ryhmät Suomessa, Helsinki
- Berry, John W (1992): Cross-cultural psychology: research and applications. Cambridge University Press
- Rauhanen & Martikainen (2006): Maahanmuuttajaprojektit: hankkeet ja hyvät käytännöt Väestöliitto
- Taavela, R. (1999): Maahanmuuttajien palvelujen laatu Suomen perusterveydenhuollossa, Väitöskirja, Kuopio
- Alitolppa-Niitamo, A.(1993): Kun kulttuurit kohtaavat, Helsinki
- Koskimies H. & Mutikainen K. (2008): Maahanmuuttajat terveydenhuollon asiakkaina, Koulutusohjelma, Helsinki
- Gissler, M. (2006): Maahanmuuttajat ja julkiset palvelut, Työministeriö, Helsinki
- Koskimies H. & Mutikainen K. (2008): Maahanmuuttajat terveydenhuollon asiakkaina, Koulutusohjelma, Helsinki
- Hagseresht (2002): Iranilaiset turvapaikanhakijaperheet suomalaisessa terveydenhuoltojärjestelmässä, laadullinen tutkimusraportti, Tampere

